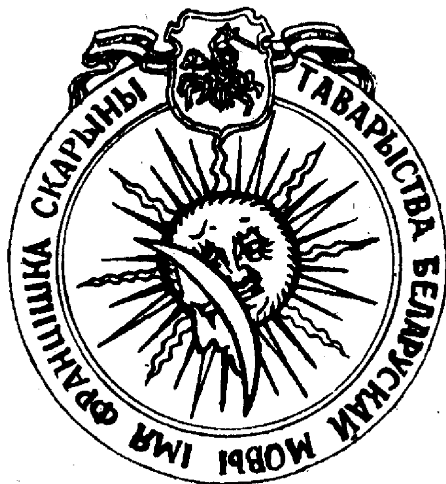
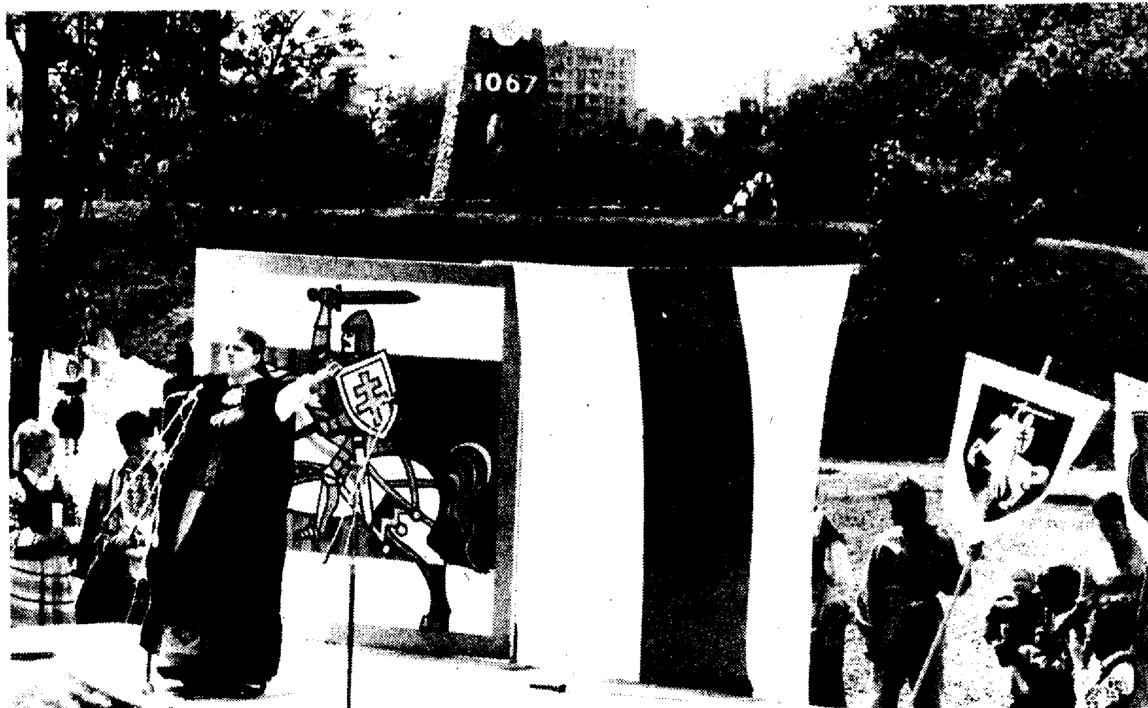
Не пакідайце ж мовы нашай беларускай, каб не ўмёрлі!
Францішак БАГУШЭВІЧ

НАША СЛОВА

Штотыднёвая газета (Выходзіць з сакавіка 1990 г.) ◆ 30(86) ◆ 29 ліпеня 1992 г. ◆ Кошт 1 рубель (Па падпісцы — 10 кап.)

Оршы—925 гадоў

З асвяшчэння Замчышча — месца заснавання Оршы — пачаліся ўрачыстасці, прысвечаныя 925-годдзю горада. Праграма свята ўключала тэатральнае відовішча, канцэрты самадзейных і прафесійных артыстаў. Пад музыку духавых аркестраў у розных канцах горада танцавалі і сівыя ветэраны і юныя пары. На «Кірмашы рамёстваў» бойка гандлявалі самабытнымі вырабамі з лазы, гліны, ільну народныя майстры, выхаванцы прафесійных вучылішчаў горада.

У госці да аршанцаў прыехалі вядомыя пісьменнікі, артысты, кампазітары Рэспублікі Беларусь. Вялікім гала-канцэртам і фальклорным шэсцем закончыліся ўрачыстасці ў старажытным горадзе на Дняпры.

НА ЗДЫМКАХ: Замчышча — месца заснавання горада; фрагмент тэатралізаванага відовішча «Зямля пад белымі крыламі».

Фота Валерыя АЛЯШКЕВІЧА.
(Белінфарм).

Поступ тыдня

27 ЛІПЕНЯ БЕЛАРУСКІ НАРОД УПЕРШЫНЮ АФІЦЫЙНА АДЗНАЧЫЎ ДЗЕНЬ НЕЗАЛЕЖНАСЦІ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ.

РЭСПУБЛІКУ БЕЛАРУСЬ З ВІЗІТАМ НАВЕДАЎ ПРЭЗІДЭНТ ЕЎРАПАРЛАМЕНТА Э. КЛЕПШ. **Ён правёў перамовы са Старшынёй Вярхоўнага Савета Беларусі С. Шушкевічам і кіраўніком рабочай групы СНД І. Каратчэнем.**

БЕЛАРУСКАЕ ТЭЛЕГРАФНАЕ АГЕНЦТВА (БелТА) ЗАГАДАМ МІНІСТРА ІНФАРМАЦЫІ БЕЛАРУСІ ПЕРАТВОРАНА Ў БЕЛАРУСКАЕ ІНФАРМАЦЫЙНАЕ АГЕНЦТВА — БЕЛІНФАРМ. Агенцтва будзе працаваць на правах дзяржаўнага прадпрыемства.

У ВІЦЕБСКУ ПРАЙШОЎ ПЕРШЫ МІЖНАРОДНЫ МУЗЫЧНЫ ФЕСТЫВАЛЬ «СЛАВЯНСКІ БАЗАР», У ЯКІМ ПРЫНЯЛІ ЎДЗЕЛ СПЕВАКІ БЕЛАРУСІ, УКРАІНЫ, РАСІІ, А ТАКСАМА ПОЛЬШЧЫ. У конкурсе маладых эстрадных выканаўцаў другое месца занялі нашы артысты Іна Афанасьева і Андрэй Хлястоў, лаўрэатам фестывалю стала чатырнаццацігадовая спявачка з Віцебска Таццяна Воранава.

Канферэнцыі

Станіслаў ШУШКЕВІЧ: «Мы аб'ядналіся, каб выжыць...»

У друку прамільгнула кароткае паведамленне пра сустрэчу Старшыні Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусь С. Шушкевіча з актывістамі патрыятычнага руху — Беларускага згуртавання вайскоўцаў. Сёння мы расказваем аб гэтай падзеі.

Папярэднюю гаворку са спадаром Шушкевічам актывісты БЗВ мелі ў лютым 1992 года. За гэты час адбылася значная падзея — было створана беларускае войска. Пакуль — фармальна.

На гэты раз вайскоўцы абмеркавалі са Старшынёй ВС Рэспублікі Беларусь шэраг надзённых пытанняў, вырашэнне якіх патрабуе пільнай увагі грамадскасці і дзяржаўных структур.

Палкоўнік В. Барадач падкрэсліў, што цяпер афіцэры і генералы пазбаўлены юрыдычнай і маральнай адказнасці за выкананне сваіх абавязкаў па абароне Айчыны. Маўляў, аднойчы мы ўжо прысягнулі. Дык тады ж была другая дзяржава. У Расіі кожнаму цару прысягалі... Атрымліваецца, што ў афіцэрскім асяроддзі пануе пакуль што маўклівае супраціўленне дзяржаўнаму суверэнітэту Беларусі. А што думае з гэтай нагоды Станіслаў Шушкевіч?

Канешне ж, клятву на вернасць народу Беларусі войска абавязана даць. І яно будзе прымаць прысягу. Іначай атрымліваецца, што яно — чужое войска. Толькі не трэба спяшацца. Многія яшчэ не звыкліся з тым, што Беларусь — суверэнная дзяржава. А ў вайсковым асяроддку патрэбен час для асэнсавання свайго месца, сваёй пазіцыі кожным афіцэрам паасобку. Трэба імкнуцца да гэткага развіцця падзей, каб прыняцце прысягі стала лагічным крокам. На жаль, калі агледзець палітычныя падзеі ў былым СССР, то не ўсюды так адбываецца, як у нас. Суверэннай Украіне, напрыклад, войска прысягала. Мы аб'ядналіся дзеля таго, каб выжыць. А ўкраінцы аб'ядналіся на нацыянальнай глебе.

С. Шушкевіч зазначыў, што БЗВ шмат робіць дзеля патрыятычнага выхавання. І гэта — перспектыўны накірунак.

Сярод прапаноў, выказаных актывістамі БЗВ, была і такая: дамагацца выкарыстання ў войску новай сімволікі. М. Бірукоў прапанаваў увесці кукарды з элементамі дзяржаўных сімвалаў Беларусі, а таксама знічкі на пагонах. Кіраўнік парламента пагадзіўся з прапановай:

— Лічу, што гэта будзе нейкім чынам і псіхалагічная падрыхтоўка. І калі такая прапанова прагучыць у Вярхоўным Савеце, то абавязкова яе падтрымаю.

Асобна абмяркоўваліся пытанні, звязаныя з лёсам нашых землякоў-вайскоўцаў за межамі Беларусі. Актывісты БЗВ выказаліся за тое, каб паскорыць іх вяртанне з гарачых кропак былога СССР — Азербайджана, Прыднястроўя і іншых. Падпалкоўнік У. Савянок зазначыў, што важны ў гэтых клопатах і маральны бок справы.

Станіслаў Шушкевіч выказаўся за падтрымку патрыятычнага руху, адзначыўшы, што і ён хоча бачыць больш беларускасці ў войску, большыя праявы нацыянальнай свядомасці. Кіраўнік парламента запэўніў прадстаўнікоў арганізацыі, што ніякіх пярэчанняў працы сяброў БЗВ у войску не будзе.

Алесь КАРЛЮКЕВІЧ.

Родная мова экзаменуе... вайскоўцаў

Ужо даўно прайшла ў Менскім вышэйшым ваенным інжынерным вучылішчы пара дзяржаўных экзаменаў. Але ж здаюць у вайсковай ВНУ зараз іншыя іспыты. Іх экзаменуе родная мова.

Пакуль што заняткі на курсах беларускай мовы завяршыліся для невялікай групы. Для астатніх жа вучоба працягваецца. Выкладаюць на курсах роднае слова Рыма Макараўна Бурдыка і Людміла Вячаславаўна Карабельнікава.

У праграме курсаў — заняткі, прысвечаныя беларускай культуры, гісторыі нашай Радзімы.

А. КУТ.

◆◆◆

У вайсковай часці, дзе служыць маёр М. Варанец, працуе суполка ТБМ імя Ф. Скарыны. Адна з яе задач — прапаганда беларускамоўнай перыёдыкі. І калі на першае паўгоддзе штотыднёвік «Наша слова» ў гэтай часці выпісвала ўсяго шэсць чалавек, то ўжо з ліпеня ў газеты ТБМ імя Ф. Скарыны сяброў, актыўных чытачоў стала ў тры разы болей.

А. К.

Пошта рэдактара

«Напісаў праўду...»

Час ад часу ў рэдакцыю прыходзяць лісты, да якіх не ведаеш, як і ставіцца. Да прыкладу, вось гэты. З іроніяй ці ўсё-такі ўсур'ёз аўтар пачынае яго словамі: «Шаноўны спадар галоўны рэдактар!» Ну ды не гэта галоўнае. Аўтар ліста паведамляе, што «на пачатку ўтварэньня газеты» яму падалося, «што ў нашага гаротнага народа зьявіўся законны заступнік і з дапамогаю друкаванага слова яго мова выб'ецца ў людзі» (у двукоссі заключаны фразы, якія цытуюцца згодна напісанага ў лісце — Э. Я.). Але цяпер аўтар зразумеў: «гэтага ніколі не будзе, пакуль там сядзяць вось такія рэдактары», якія ігнаруюць ранейшы правапіс. Далей у лісце падрабязна распавядаецца «як-жа так атрымалася, што наша мова аказалася ў такім гаротным стане», і паведамляецца, што з-за нязгоды «на выгнаньне мяккага знака перад звонкімі галоснымі (?) нацыянальная інтэлігенцыя... паплацілася сваім жыцьцём». Засталіся на свабодзе адны «люмпены», а «ім усё адно, ёсьць мяккі знак ці няма, яны гэтага не разумелі». Аўтар, праўда, не тлумачыць, каго ён у дадзеным выпадку разумее пад люмпенамі — звычайна ж так называюць жабракоў, валацуг ды іншых, хто адцураўся нармальнай працы ды сацыяльнага жыцця. Далей, вядома, «бальшавіцкія асімілятары... пачалі ўзмоцнена ўзаконьваць так называемую трасянку — гэта значыць расейскія словы ў беларускім вымаўленьні, а таксама штампаваць нязграбныя калькі». І вось цяпер, аказваецца, гэтаму вандалізму патурае галоўны рэдактар «НС», якому дастаецца нават за тое, што «друкуе размову старых бабулек трасянкаю».

Следам ідзе тэкст, які асабліва выразна перадае настрой і лінгвістычныя погляды аўтара, падаём яго цалкам, за выключэннем аднаго месца, дзе замянілі слова на літару са шматкроп'ем.

«Ды вось сьвежы прыклад,— працягвае выкрываць рэдактара аўтар ліста,— з травою, названаю вамі «дзьмухавец». Калі ў расейскай мове гэта «одуванчик», то па-вашаму будзе гучаць «дзьмухавец», «дзьмухавічок». Але-ж гэта не так! Словы дуць і дзьмуць у беларускай мове сінонімы, толькі дзьмуць — азначае ўзмоцненае дзеяньне (Дальбог, не ведаў! — Э. Я.). А трава «одуванчик» у беларускай мове мае дваякую назву: пакуль яна цвіце і на ёй вырастае пушысты шарык, які разлятаецца, калі на яго дунуць — гэта курасьлеп, ад якога ратуюцца куры; а калі на гэтай траве лісьце разрастаецца і яе можна касіць касою — гэта ўжо дзятлоўнік!

Вось так, паважаны спадар Ялугін ці Калугін! (Грэшны, але гумару са скажэннем прозвішча не зразумеў — Э. Я.). Навошта ж вы ўводзіце людзей у зман і калечыце мову? Каб людзі ад сваёй адвярнуліся. Але ж гэтая заслуга ўлічыцца і вам і вашым дзецям.

Ці ўзяць пераклад з расейскай мовы «большое спасибо» — вялікі дзякуй. Гэта-ж звычайны штамп. Але ж у такім выпадку ў нас заўжды кажуць: «вельмі дзякую», «шчыра дзякую», ці «шчырае дзякуй». Але-ж калі хто мне скажа «вось табе вялікі дзякуй»,— прабачце за нецэнзуршчыну, для мяне гэта гучыць: «Вось табе вялікі х..!»

Шаноўны спадар Ялугін! Я вам прадказваю лёс, які напаткаў вядомага Мікалая Іванавіча Дземяньцея, якога партыйная наменклатура вылучыла на высокі пост «прадсядацеля» Вярхоўнага Савета БССР. Дык вось таварыш Дземяньцей прапанаваў гаварыць у Вярхоўным Савеце на той мове, хто на якой захоча. І пачаў выклікаць к мікрафону выступаючых: «Шасты мікрафон! Втары мікрафон! Сядзьмы мікрафон!!» (А як мне чулася, дык «шастой», «утарой»... але гэта дробязі — Э. Я.) і панеслася, паехала... Але-ж на якой мове ён выгукваў, ніхто дасюль не разабраўся, пакуль не выперлі яго з высокага крэсла. (Тут ужо каб была дакладнасць, пакінуў «крэсла» Мікалай Іванавіч зусім не па прычыне ўжывання «трасянкі» — Э. Я.) Так будзе і з вамі, шаноўны спадар!.. Прабачце, што напісаў вам праўду. Ганарар прашу мне не прысылаць, а перадаць яго ў фонд вашай газеты.

Пра сябе магу напісаць наступнае: мне 41 год. Вайсковец у адстаўцы, капітан. Апошнія 5 год адслужыў на Новай Зямлі. Жыву цяпер халасцяком, бо з жонкаю развёўся. Сын вучыцца ў Ленінградскім універсітэце. Скора атрымаю кватэру...

Васпанаў Аркадзь Нічыпаравіч».

Я ўжо за тое ўдзячны Аркадзю Нічыпаравічу, што назваў сваё прозвішча і адрас. Неяк лягчэй размаўляць. Цяпер наконт ганарару. Дзякую, канешне, за прапанову накіраваць яго ў рэдакцыйны фонд, але, карыстаючыся выпадкам, хачу растлумачыць, што газеты, як правіла, аплочваюць публікацыі літаратурна-інфармацыйныя, а не эмацыянальныя чытацкія водгукі.

Яшчэ тлумачэнне — пра статус галоўнага рэдактара газеты «Наша слова». Кандыдатуру на гэтую пасаду разглядае і зацвярджае пленум Цэнтральнай рады ТБМ, там жа рэгулярна абмяркоўваецца дзейнасць рэдакцыі, накірунак газеты, яго адпаведнасць Статуту ТБМ. Сваё важкае слова заўсёды можа сказаць рэвізійная камісія і, вядома, сакратарыят Таварыства. Нарэшце, у газеты ёсць рэдакцыйная калегія, куды ўваходзяць аўтарытэтныя і высокапрафесійныя людзі, да таго ж — члены Цэнтральнай рады. Так што асабліва «зарвацца» галоўнаму рэдактару не дадуць. Пра крытыку ў яго адрас паведамляецца ў газеце. Апошнім разам на пасяджэнні Рады гэта зрабіў Вінцук Вячорка, аб чым чытачы інфармаваліся. Аб правапісе. Нядаўна было чарговае пасяджэнне рэдакцыйнай калегіі, дзе абмяркоўвалася і гэтае пытанне. Урэшце вырашылі, што пераводзіць зараз газету на нейкі іншы правапіс проста нават фізічна немагчыма, бо няма распрацаваных нормаў і да таго ж ясна акрэсленай згоды ў грамадстве. Чаму, напрыклад, трэба аддаць перавагу аматарам «тарашкевіцы» і ігнараваць прапановы тых, хто наогул лічыць вартым неадкладны пераход на лацінку?

Нарэшце, пра калькі і падробку іншамоўных слоў, у прыватнасці, расійскіх пад беларускія. Відаць, толькі жыццё ды яшчэ майстры мастацкага слова канчаткова вырашаць, як чым распарадзіцца. Да спецыялістаў таксама трэба прыслухацца. Відаць, спадар узняў бы на смех лінгвіста, каб той пачаў павучаць армейскага генерала стратэгіі толькі таму, што два ці тры гады служыў у войску і ўмее адрозніваць палявую кухню ад бронетранспарцёра, а кулямёт ад дубальтоўкі.

Дарэчы наконт «одуванчика», які так уразіў спадара. Тлумачальны слоўнік (акадэмічны) беларускай мовы, выдадзены ў 1978 г., адзначае як асноўную назву гэтай расліны — «адуванчык». Ілюстрацыяй літаратурнага ўжывання даюцца радкі Караткевіча: «Чатыры леты Прабеглі над бялявай галоўкай, Якая, быццам спелы адуванчык, Качаецца пад ветрам вольных песень».

Назва «дзьмухавец» прыводзіцца як форма размоўная. Якую, аднак, падмацоўваюць сваім аўтарытэтам нашы лепшыя нацыянальныя майстры мастацкай літаратуры: «На цёмнай ужо, сакавітай траве абочыны камячкамі кволага пуху стаіць дзьмухавец» (Янка Брыль). А вось слова, якое мой крытык лічыць самай «беларускай» назвай гэтай расліны — «дзятлоўнік», «дзятліна», Зоська Верас, напрыклад, у сваім «Батанічным слоўніку», выдадзеным у 1924 г. (Вільня), тлумачыць як «канюшына белая». «Курасьлеп» — «курачая слепата» — «казялец» — адпаведна «лютик едкій», на лаціне — «ранінкулус ацэр».

Разбяромся і са словам «дзякуй». Адкуль спадар узяў свае меркаванні — загадка. Бо мы ў газеце спачатку толькі прыводзілі выказванні розных аўтараў адносна ўжывання выразу, у тым ліку далі форму, якую лічыў дакладнай яшчэ Скарына. Што да мяне асабіста, то я зыходжу з першапачатковага значэння слова — «дзякло», «дзяка», «дзякі» — старажытная падаць князю хлебам. Адсюль вытвараецца адпаведны дзеяслоў: «дзякаваць» — даваць хлеб, самае каштоўнае, што некалі меў чалавек. З часам першапачатковае значэнне слова забылася, як гэта нярэдка бывае, і яго вымаўленне часткаю людзей сапраўды падпала, на жаль, пад уплыў расійскага «спасибо» — «спаси Бог».

Дарэчы, спадар крытык не заўважае, што заўзята бэсцячы за «расеізмы» ды «савецізмы» іншых, ён сам спраўна імі карыстаецца. Мала таго, гэта стала, відаць, часткаю ягонай сутнасці. Скажам, нармальны культурны беларус ніколі не надумаў бы карыстацца нецэнзуршчынай для якіх бы то ні было параўнанняў. У дадзеным жа выпадку бачыцца тут адрыжка нашай савецкай, гулагаўскай, зэкаўскай існасці, якую прывіваў народу семдзесят з лішкам гадоў бальшавізм. У тым ліку і злаславасць, імкненне зняважыць апанента ці іншадумца. Але ж такімі сродкамі нельга паспяхова змагацца за нешта добрае, у тым ліку і за дасканалы нацыянальны правапіс. Інакш з такімі змагарамі, дальбог, «развядуцца» не толькі «люмпены», а і ўсе нармальныя людзі, якіх нюансы правапісу не вельмі цікавяць, але якім не даспадобы бясконцыя кпіны ды варажнеча. Цывілізаваныя людзі ва ўсім свеце разумеюць, што добрае ствараецца толькі дабратою ды чалавечай згодаю.

Эрнэст ЯЛУГІН.

Дзе і што?

Сябры клуба «Спадчына» на чале са старшынёй Анатолем Белым перадалі ў дар філалагічнаму факультэту Белдзяржуніверсітэта гіпсавы помнік Максіму Багдановічу. Крыху раней з гэтага помніка быў зроблены помнік з медзі, які ў хуткім часу будзе ўстаноўлены на Чырвонай плошчы Яраслаўля ля будынка былой мужчынскай гімназіі, дзе вучыўся паэт. Аўтар помніка — Сяргей Вакар.

* * *

У вёсцы Белавічы да 200-ых угодкаў з дня нараджэння славутага медыка, гісторыка і археолага Міхала Гамаліцкага была адкрыта памятная дошка. Пасля ўрачыстасці адбылася навукова-практычная канферэнцыя, у якой прынялі ўдзел навукоўцы з Вільні, Менска, Санкт-Пецярбурга і Масквы, а таксама мясцовыя краязнаўцы і прадстаўнікі ўлады.

Меркаванні

Каб не здарылася, як у Югаславіі

Цяжка не заўважыць пагрозлівыя для суседзяў з былой «эсэсэсэрыі» тэндэнцыі ў палітыцы Расіі, якія набываюць сваё акрэсленне на ўзоры гэтак званага «приднестровского вопроса». Паглядзіце, як там сябе паводзіць новапрызначаны Расіяй жа камандуючы 14-ай арміяй генерал-маёр Лебедзь! Не толькі яго заявы перад тэлекамерай, але і дзеі па кіраванню войскам даўно ўступілі ў яўную супярэчнасць не толькі з міжнароднымі законамі ды пагадненнямі, але і з заявамі расійскага прэзідэнта (не кажучы ўжо пра афіцыйную пазіцыю Міністэрства замежных спраў РФ) па падзеях у Малдове. І пасля ўсяго гэтага ваяка-генерал застаецца на сваім «працоўным пасту», што яшчэ раз сведчыць альбо пра двайную гульню ў Расіі, альбо пра пераўтварэнне расійскага войска ў самастойную палітычную сілу ва ўмовах нарастання «ўра-патрыятычных» тэндэнцый у расійскім грамадстве. Да чаго гэта прывяло ў Сербіі, агульнавядома. Існуе прамая небяспека суверэнітэту Беларусі, пакуль і на яе тэрыторыі знаходзяцца войскі, падпарадкаваныя Расіі. У кожнай дывізіі можа з'явіцца свой генерал Лебедзь.

Вадзім АЛЕКСАНДРОВІЧ.

Змены трэба рабіць асцярожна

Паколькі размова ў газеце аб правапісе працягваецца, выкажу думкі згодна анкеце, якая была ў вас надрукавана.

Па-першае, мяне задавальняе сучасны правапіс, паколькі я ўжо да яго прывык.

Але мне ўсё ж больш падабаецца такі правапіс, дзе дазваляецца пісаць так, як чуецца: чэскі, узбецкі, у вагні, бяз жартаў, бяз рукі, ня буду і г. д. Змякчэнне знакам папярэдняй літары: у гнязьдзе, у масьле, сьведка, дзьверы... Гэта робіць нашу мову больш мілагучнай і надае яскравае адрозненне ад суседніх славянскіх.

Не згодзен з прапановай некаторых сяброў пісаць, напрыклад: газэта, кляс(а) і да т. п. Першае робіць слова цвярдзей, уносіць у гаворку грубасць, а другое наадварот — надае гаворцы залішнюю мяккасць, так бы мовіць, «сьлюнявасьць» і набліжае да польскай. На жаль, я ніколі не чытаў граматыкі Тарашкевіча, каб на яе спасылацца. А дзе яе набыць?

Беларускай мовай валодаю добра, як і расійскай, знаёмы з польскай, чытаю, хоць і дрэнна, па-ўкраінску.

В. ЗАБАЙЛОВІЧ,
выкладчык
з г. Дуброўна.

ШТО ТРЭБА ВЕДАЦЬ КОЖНАМУ БЕЛАРУСУ

(Працяг. Пачатак у № 29).

Беларусы, якія стараюцца гаварыць на чужой мове — гэта або шэльмы душапрадаўцы ды перакульшчыкі, або людзі цёмныя, якіх аблыталі ворагі нашага народа. Першыя не гавораць па-беларуску для сваёй асабістай карысці, бо пайшлі ў найміты да чужынцаў і працуюць зусім свядома на шкоду беларускаму народу, каб яго загубіць. Другія не гавораць праз цемнату сваю, бо паверылі нашым ворагам, што мова наша «брыдкая», «простая», і за рознымі нашымі зладумцамі ідуць, як авечкі, на бойню. Павіннасць кожнага свядомага беларуса з першымі ворагамі — змагацца, а другіх — цёмных — усведамляць, выясняючы ім праўду і навучаючы гісторыі нашай ды шырачы беларускае друкаванае слова.

Што будзе, калі мы забудзем родную мову?

Калі б мы нашую родную, Богам нам дадзеную беларускую мову закінулі, забыліся, а прынялі чужую,— тады ад усіх нас і след загінуў бы на зямлі.

Наш паэт Мацей Бурачок у прадмове да «Беларускае дудкі» кажа: «Шмат было такіх народаў, што страцілі найпершую сваю мову,— так як той чалавек перад скапаннем, катораму мову займае, пасля і зусім замерлі. Не пакідайце ж мовы нашай беларускай, каб не ўмёрлі! Пазнаюць людзі людзей па абліччу ці па адзежы, якую хто носіць,— от жа мова гэта ёсць абліčча і адзежа душы людской».

Хто не шануе родную мову, той не шануе сябе самога, ні свой род, ні сваіх дзядоў-бацькоў, якія той жа мовай гаварылі. А хто стыдаецца роднай мовы, варты таго, каб і яго добрыя людзі стыдаліся, як вырадка, каб ім пагарджалі, як недалюдкам. Бо стыдаючыся роднай мовы, ён крыўдзіць не толькі дзядоў-бацькоў сваіх, але і ўвесь народ. Справядлівы, добры чалавек ніколі не стыдаецца роднай мовы. Ён і сам гаворыць сваёй роднай мовай і глядзіць, каб і іншыя яе шанавалі.

IV. ВЕРА (РЭЛІГІЯ) БЕЛАРУСІ

Якая вера беларуса?

Беларусы ўсе хрысціянскай веры; часткаю каталікі, а часткаю праваслаўныя.

У Гродзеншчыне і Віленшчыне многа ёсць беларусаў каталікоў, а ў Магілёўшчыне, Віцебшчыне, Смаленшчыне і Чарнігаўшчыне болей беларусаў праваслаўнае веры, хоць ёсць там і каталікі. Даўней многа было сярод беларусаў уніятаў, якія прынялі царкоўную еднасць, але царкоўную унію збурыў Маскоўскі ўрад, хочучы абмаскаліць беларусаў. Але вера не перашкаджае людзям захоўваць народную еднасць. Сярод немцаў, напрыклад, ёсць каталікі і пратэстанты, але ж яны складаюць адзін нямецкі народ. Так і беларусы — праваслаўныя і каталікі — складаюць адзін беларускі народ.

Ці вера можа азначаць народнасць?

Не. Напрыклад, палякі ёсць каталіцкай і кальвінскай веры; немцы ёсць каталікі, лютэране і кальвіны, але і палякі і немцы складаюць адзін народ,— адны польскі, а другія нямецкі.

Усе беларусы, ці яны праваслаўныя ці каталікі, роўныя дзеці адной маткі Беларусі, то і трэба нам жыць паміж сабой у згодзе і ўзаемна шанаваць адну і другую веру. Гэта таму, што родзімся мы беларусамі, а верпымі — праваслаўнымі ці каталікамі — становімся пасля хрысціп. Падобна і партыйнымі людзьмі (сацыял-дэмакратамі, сацыялістамі-рэвалюцыянерамі, радыкаламі, нацыянал-дэмакратамі) робімся куды пазней, але ўсё гэта не перашкаджае нам быць добрымі беларусамі і разам стаяць за народную волю, за лепшую будучыню ўсяго нашага народа і краю.

V. БАЦЬКАЎШЧЫНА

Што такое Бацькаўшчына?

Бацькаўшчына — гэта той край, дзе мы нарадзіліся і выраслі, дзе жывуць нашы бацькі і дзяды жылі, дзе жыве ўвесь беларускі народ.

Дзе маюць беларусы сваю Бацькаўшчыну?

Наша Бацькаўшчына — гэта беларуская зямля, дзе беларусы жывуць спакон веку, абрабляючы гэтую зямлю сваімі рукамі, паліваючы яе сваім потам і крывёй, бароначы яе ад ворагаў. І ў нас саміх, у нашым характары адбілася наша Бацькаўшчына, а ў сэрцы носім ясную, ніколі не згасаючую памяць аб ёй. Бацькаўшчына — гэта нашы бацькі і нашы дзеці. У кожным з нас захавана мінуўшчына і будучыня роднай нашай зямлі. Таму мы са сваімі сем'ямі, з усімі нашымі таварыствамі, з нашымі сёламі і гарадамі належым да вялікай нашай Бацькаўшчыны — Беларусі.

Адкуль узяліся на гэтай зямлі беларусы?

Гэтую зямлю беларускую засяляе наш народ ад найдаўнейшых часоў. Як памяць людская сягае, заўсёды на гэтай зямлі жылі беларусы. Яны аселі на гэтай зямлі ў той час, як яна была не абробленая і дзікая, і сваімі рукамі, сваёю нястомнай працай перарабілі яе на ўраджайную і багатую.

VI. ГІСТОРЫЯ БЕЛАРУСІ

Што такое наша гісторыя?

Наша гісторыя — гэта мінуўшчына роднай старонкі,— усё тое, што калісьці было на Беларусі.

Якая наша мінуўшчына?

Наша мінуўшчына — гэта безупынная барацьба за лепшую долю нашага народа.

У найдаўнейшых часах беларусы кіравалі ўсім сваім жыццём праз веча, гэта значыць, старшыны нашага народу радзіліся і пастанаўлялі аб усім. Пасля беларусы пачалі выбіраць сабе князёў. Княжацкая ўлада была дзедзічнай, пераходзіла ад бацькі да сына. Нашыя князі мелі сваю вялікакняжацкую сталіцу ў Полацку, а ўдзельныя княжацкія сталіцы былі ў Віцебску, Менску, Друцку, Смаленску і шмат яшчэ дзе. Каля XIII стагоддзя Беларусь была падзелена на многа дробных княстваў, а гэта таму, што пасля смерці бацькі-князя сыны дзялілі «вотчыну», як цяпер, прыкладам, дзеляцца ў нас па вёсках сяляне. Ад гэтага народ беларускі аслабеў вельмі і чуць ні трапіў пад уладу чужынцаў.

Важнейшыя з нашых князёў былі: Рагвалод (княжаваў у Полацку ў X стагоддзі), Ізяслаў, Брачыслаў ды Усяслаў. Апошні найболей уславіўся: яму ў чэсць і свае і чужыя складалі песні і пахвалы. Аб ім адна старасвецкая песня кажа: «князь Усяслаў людзей судзіў, князем гарады парадкаваў».

З роду князёў полацкіх былі і князі Вялікага княства Беларуска-Літоўскага. З гэтых князёў найбольш уславіліся Альгерд ды Вітаўт. Альгерд хадзіў вайной на Маскву і Маскву здабыў і шчыт свой прыбіў на Маскоўскіх варотах. Вітаўт уславіўся мудрасцю і сілай, ён хадзіў каранавацца на караля беларуска-літоўскага, але палякі адабралі ад паслоў залатую карону, якую прыслаў яму папа на каранацыю. З роду беларуска-літоўскіх князёў паходзілі і каралі польскія (Ягелоны). А Ягайла, які быў і каралём польскім, да канца жыцця свайго не ўмеў гаварыць па-польску, а толькі па-беларуску. І не дзіва, бо маці яго была княгіня віцебская, і ён гадаваўся ў Віцебску і быў там князем.

У Вялікім княстве Беларуска-Літоўскім беларуская мова была дзяржаўнай. Па-беларуску адбываліся ўсе суды і соймы, пісаліся ўсе дакументы, па-беларуску гава[illegible] князі, па-беларуску вучыліся ў школах і маліліся ў цэрквах і касцёлах. Словам, усё жыццё, увесь лад, звычаі былі беларускія.

Пасля Беларуска-Літоўскае княства злучылася з Польшчай, як «роўны з роўным і вольны з вольным». Але еднасць гэта не прынесла дабра ні беларусам, ні літоўцам. Палякі адабралі ў нас і нашу волю і роўнасць, упраглі беларускі народ у паншчыну, а паноў і духавенства папалячылі. За 200 год польскай вольнасці і роўнасці беларусы сталі нявольным, мужыцкім народам, без сваёй пісьменнасці, без дзяржаўнага і грамадзянскага права. А ў канцы XVIII стагоддзя, пасля раздзелу Польшчы, беларусы трапілі з агню ды ў полымя — з польскіх у «братнія» маскоўскія абдымы. Пасля палякаў беларусы засталіся чуць жывыя, а тут маскоўскія «браты» пачалі зусім іх душыць, каб сцерці след беларускага народа, каб беларусаў абмаскаліць. Палякі цягнулі беларусаў-каталікоў да сябе, а маскалі— праваслаўных беларусаў да сябе. Адны і другія стараліся, каб беларусы забыліся, што яны беларусы, асобны народ, што наша зямля не наша, а маскоўская або польская, і што яны тут воўчым правам сталіся гаспадарамі. Але народ наш і ў гэтай чужацкай напасці выявіў незвычайную жывучасць і моц.

Ніякія польскія путы, ніякія маскоўскія нагайкі і астрогі не здолелі адабраць ад нашага народа яго найдаражэйшага скарбу — роднае мовы. Усё, што маглі яны адабраць, яны адабралі: і школы, і цэрквы, і зямлю, і лясы, і рэкі, і гарады, і багацце, а мовы ў нашага народа не здолелі адабраць! А калі наш народ захаваў мову, то ён жыве і будзе жыць. Праз мову наш народ здолее адрадзіцца ды зноў зрабіцца вялікім і моцным.

VII. АДЗНАКІ БЕЛАРУСІ

Якія адзнакі беларускай дзяржавы?

Адзнака беларускай дзяржавы — гэта герб даўнейшага Вялікага княства Беларуска-Літоўскага: віцязь на белым кані ў чырвоным полі.

(Працяг будзе).

Вацлаў ЛАСТОЎСКІ

Урокі мінулага года

Адбыўся першы выпуск слухачоў універсітэта беларускай мовы, гісторыі і культуры ў Тэхналагічным інстытуце

ЗАРАЗ НЕ ІСНУЕ ТАКОЙ НАЦЫІ, нават самай маленькай, інтэлект якой не імкнецца да захавання свайго этнасу. У гэтым патрабаванне самой прыроды, якая прадугледзела паступальны прагрэс чалавецтва праз дапаўняючыя адна адну нацыянальныя рознасці. Вядома, што і кожны жыхар Беларусі з адпаведна развітым інтэлектам добра разумее неабходнасць не толькі захавання, але і развіцця беларускага этнасу. Аднак пакуль гэта немагчыма без укаранення роднай мовы як падмурка еднасці.

Вельмі цяжка ідзе працэс вяртання нашай мовы ў жыццёвыя адносіны, у мысленне. Толькі пры ўсёй складанасці гэтага працэсу вяртанне да роднай мовы можа быць вельмі простым па ідэі рэалізацыі. Прастата — у адначасовасці пачатку дзейсных падрыхтоўчых мерапрыемстваў па ўсіх напрамках з неадкладным выкарыстаннем іх станоўчых вынікаў у жыцці. Падрыхтоўчыя мерапрыемствы ў нашым інстытуце распачаты стварэннем універсітэта беларускай мовы, гісторыі і культуры. 28 мая скончыліся заняткі першага набору.

Слухачы і выкладчыкі універсітэта арганізавалі ўрачысты вечар, прысвечаны важнай падзеі. Прарэктар У. Т. Воднеў павіншаваў выпускнікоў, адзначыў, што па выніках навучання для кожнага слухача універсітэта афіцыйна пацвярджаецца дыпломам дастатковасць яго ведаў для правядзення са студэнтамі заняткаў на беларускай мове. Ён таксама выказаў упэўненасць, што выбраны інстытутам шлях канкрэтных мерапрыемстваў па пераводу навучальнага працэсу на беларускую мову найбольш аптымальны ў сучасных умовах. Дарэчы, нашы пачынанні падтрыманы і адобраны Міністэрствам адукацыі Беларусі. Цяпер ВНУ рэспублікі пачынаюць выкарыстоўваць станоўчы вопыт Тэхналагічнага інстытута.

На згаданай вечарыне выкладчыкі і выпускнікі падзяліліся сваімі меркаваннямі аб рабоце універсітэта. Успаміналі насцярожанасць першых дзён заняткаў: а ці патрэбна ўсё гэта, ці будзе карысць для сябе ў агульначалавечым сэнсе, а таксама для прафесійнай працы. Але гэтыя сумненні хутка зніклі, бо ў працэсе заняткаў не толькі пазнавалі беларускую мову, але пранікаліся да яе павагай і захапленнем: з'явілася адчуванне яе багацця і хараства: мелодыкі гучання, трапнасці і сэнсавай насычанасці выразаў ды зваротаў, агульнай выдатнай распрацаванасці, далікатнасці.

Вельмі станоўчым было заглыбленне ў нацыянальную гісторыю, параўнанне яе з агульначалавечай, асэнсаванне шляхоў развіцця дэмакратыі і ролі асобы ў лёсе цэлых народаў.

Многае даў аналітычны аналіз беларускай літаратуры, асэнсаванне звестак пра беларускамоўнае замежжа.

А потым была яшчэ, як прынята казаць, мастацкая частка, што непрыкметна перайшла ў пяшчотнае свята душы. Гэта і фрагменты з п'есы «Паўлінка» Я. Купалы, падрыхтаваныя Наталляй Аляксандраўнай Бялясавай, Іванам Адамавічам Лявіцкім, Аляксандрай Пятроўнай Шостак ды Эдуардам Адамавічам Шэшкам, і мелодыі гармоніка Івана Васільевіча Сакалоўскага, і беларускія песні, якія спявала Надзея Яўсееўна Савіцкая разам са слухачамі. А яшчэ і скокі — ногі многіх так і прасіліся то на беларускую польку, то на падэспань, то на кракавяк. Былі і жарты, якія дапаўнялі агульную атмасферу весялосці.

А на заканчэнне гэтых нататак зноў пра сур'ёзнае.

Практычна, дзякуючы заняткам універсітэта, у асяродку выкладчыкаў Тэхналагічнага інстытута стварылася новая палітычная, так бы мовіць, атмасфера. Усе адчулі, што да студэнтаў абавязкова і неадкладна трэба несці вялікую ісціну аб тым, што карэнні сучаснага — у мінулым, а будучае — на плячах у сучаснага. Кожны павінен пакласці сваю цагліну зараз у тое будучае, калі ён жадае мець яго лепшым. Акрамя таго, прыклады мінулага і сучаснага сведчаць, што палітыка асабістых інтарэсаў не павінна ўступаць у супярэчнасць з палітыкай грамадства, калі мы жадаем дабра сваёй Айчыне і ўласным нашчадкам.

Дарэчы, у наступным навучальным годзе колькасць слухачоў універсітэта павялічыцца ўдвая.

Аляксей САЛАМОНАЎ,
загадчык універсітэта беларускай мовы і культуры БТІ, доктар тэхнічных навук, прафесар.

Гай ПІКАРДА: «Беларус мае добрую рэпутацыю ва ўсім свеце»

На пачатку лета Беларусь наведаў вядомы прыхільнік беларускай гісторыі і культуры, адвакат з Лондана Гай Пікарда. З ім адбылася гутарка нашага карэспандэнта.

— Містэр Пікарда, Вас ведаюць у нас як беларусазнаўцу ў галіне даследаванняў духоўных песнапенняў. На жаль, «Наша слова» амаль нічога не пісала пра Вас. Раскажыце, калі ласка, нашым чытачам больш падрабязна пра сябе, як Вы далучыліся да беларусістыкі?

— Нарадзіўся я ў Лондане 20 ліпеня 1931 года. Мая маці англічанка, бацька француз брэтонскага паходжання. Мой прадзед служыў у арміі Напалеона, быў кавалерыстам, вяртаўся з Масквы праз Беларусь. Уся мая сям'я цікавілася рускай гісторыяй. Мой дзед ажаніўся з дачкой доктара з Вільні. Калі я вучыўся ў школе ў Парыжы, мая цётка насылала мяне ў Рускі кафедральны сабор, дзе дыякан выдатна спяваў рэлігійныя гімны. Вучыўся на юрыдычным факультэце ў Парыжскім універсітэце, а пазней у Оксфардскім. Пасля заканчэння універсітэта два гады адбываў практыку ў якасці адваката ў Лондане.

У студэнцкія гады быў сацыялістам. Вельмі цікавіўся рускай і ўкраінскай народнай музыкай. Некалькі пазней даведаўся, што ёсць яшчэ адзін усходне-славянскі народ — беларусы. У той час я якраз арганізоўваў канцэрты рэлігійных і свецкіх спеваў. Мне ўдалося пазнаёміцца з беларускім святаром, айцом Чэславам Сіповічам і з хорам Міколы Равенскага. У Оксфардскім універсітэце я сам тры гады спяваў у рускім праваслаўным хоры. Пасля знаёмства з айцом Чэславам Сіповічам пачаў глыбей цікавіцца беларускай культурай. Праслухаў курс лекцый беларускіх і англійскіх навукоўцаў, а пазней стаў сакратаром Англа-беларускага таварыства.

— Мы ведаем, што Вы ўжо не першы раз у Беларусі. Якія Вашы ўражанні?

— Менск вельмі прыгожы горад. Асабліва мне спадабалася Траецкае прадмесце. Прыемнае ўражанне пакідаюць таксама прыгожыя вуліцы, плошча Перамогі, паркі. Але, на маю думку, не хапае элегантных крамаў, кавярняў. Краявіды ў Вас таксама прыгожыя: узгоркі, рэчкі, азёры. Вельмі прыгожы край...

— А з якой мэтай Вы наведалі Беларусь?

— Упершыню прыехаў сюды два гады назад збіраць народныя, царкоўныя і духоўныя песні («кантычкі»). Айцец Леў Гарошка ў свой час прапанаваў мне запісаць некалькі такіх песень — першыя песні былі з Падляшша, з Беласточчыны (Сямецічы, Кляшчэлі і інш.). Гэты раз я наведаў Беларусь як адвакат па службовых справах.

— Да нас дайшлі звесткі, што Вы напісалі новую цікавую працу на англійскай мове «Алегарычная геральдыка Францішка Скарыны». Мы не ведаем, пра што яна?

- Мяне 20 гадоў цікавіць Скарына. Людзі пытаюць: быў ён каталік, праваслаўны ці пратэстант. Я думаю, што ён быў проста хрысціянін. Ваша культура таксама мела два моцныя і, практычна, раўнаважныя ўплывы — лацінскай і візантыйскай культур. Я напісаў пра алегарычнасць геральдыкі Скарыны. Увогуле, геральдыка — вельмі цікавая тэма: у тым ліку і геральдыка савецкая, геральдыка часоў Вялікай французскай рэвалюцыі. Што да Скарыны, то гэты чалавек імкнуўся спазнаць загадкі быцця, загадкі свету, растлумачыць іншасказальны змест біблейскіх тэкстаў. Прыкметны ўплыў мастацтва Альбрэхта Дзюрэра на Скарыну. Гледзячы па ўсім, менавіта Скарына («доктар Францыскус Палонус») дыскутаваў з самім Лютэрам, і апошні ўбачыў у ім д'ябла і агента Ватыкана.

Кніга мая прысвечана геральдыцы Скарыны ў шырокім філасофскім сэнсе — з пункту погляду таго ўнутранага зместу, які Скарына ўкладаў у ілюстрацыі да сваіх кніг. Праца выйшла пакуль што па-англійску, урыўкі друкаваліся па-беларуску ў газеце «Беларус», што выдаецца ў Нью-Йорку.

— Вы маеце цесныя кантакты з амерыканскімі беларусамі?

— Так. Беларусы заўсёды мне нагадваюць у нечым англічан. Яны спакойныя, разважлівыя, гасцінныя і вельмі працавітыя. За гэта беларус мае добрую рэпутацыю ва ўсім свеце.

— Нашым чытачам будзе цікава даведацца пра Вашы даследаванні ў галіне духоўных песнапенняў.

— Ранейшыя мае публікацыі пра Скарыну маюць пачатак у лонданскім часопісе «Божым шляхам» (пачатак 60-ых гадоў).

Іншыя даследаванні мае датычаць беларускіх царкоўных спеваў. Беларускія і украінскія «кантычкі» — вельмі своеасаблівая з'ява — тое, чаго няма, напрыклад, у рускіх. Беларускія царкоўныя спевы — ціхія і ўрачыстыя, гімнападобныя. І ў такім выглядзе іх спяваюць простыя старыя бабулі. У гэтых «кантычках», здаецца, сама душа праваслаўя.

— Што б Вы хацелі пажадаць «Нашаму слову»?

— Поспехаў. Беларусы на чужыне, якія доўгія гады не мелі кантактаў з Радзімай, заўсёды чакаюць яе з нецярплівасцю. «Наша слова» для нас вельмі каштоўная рэч. Хацелася б, каб і надалей яна сістэматычна выходзіла і прыносіла радасць усім прыхільнікам беларускага слова.

Гутарыла
Любоў **БАРШЧЭЎСКАЯ**.

Аддзяка Львова

Калісьці Максім Багдановіч пісаў: «Львоў вельмі прыгожы і знакаміты. Ён угнездзіўся сярод гор, на адной з якіх, а непасрэдна на Замкавай гары, расце дзівосны парк. Як горад з багатай даўнінай, Львоў мае многа прыгожых даўніх пабудоў...»

Мы ведаем, што М. Багдановіч не толькі пісаў пра Украіну, ён карыстаўся і украінскай мовай. Любоўю на любоў адказалі сёлета львавяне, ушанаваўшы і 100 гадоў з дня нараджэння класіка беларускай літаратуры, і 75-ыя ўгодкі з дня яго смерці ў Ялце.

Была падрыхтавана кніжная выстаўка, ва універсітэце адбылася літаратурна-навуковая акадэмія. А даўні сябар нашай літаратуры Уладзімір Лучук выдаў (мо за суткі) у друкарні СПТВ № 58 (што знаходзіцца ў будынку былога Стаўрапігійскага брацтва, якое ў свой час супрацоўнічала з Віленскім) проста незвычайную кніжку, у якой змешчаны верш М. Багдановіча «Пагоня» і шматлікія пераклады яго на розныя мовы свету: М. Драй-Хмары, Я. Славутыча, Р. Лубкіўскага, У. Лучука, А. Грызуна — на ўкраінскую мову, Б. Спрынчана — на расійскую, Ф. Нойрайтэра — на нямецкую. Акрамя таго, у гэтым ратапрынтным выданні змешчаны верш Івана Драча «Літоўская Пагоня ад Максіма Багдановіча» ў перакладзе В. Жуковіча, верш У. Лучука «Рэха Пагоні», напісаны ў Менску 8.12.1991 г., верш В. Скібы «Паводле матываў Багдановіча» і выказванне В. Рагойшы пра любоў нашага генія да Украіны. У выхадных дадзеных кнігі, дзе пазначаецца тыраж, адрас выдання, ёсць і такі радок: «Ціна — бесцінна!»

Сапраўды так.

І вось яшчэ адзін дарунак львавян Максіму Багдановічу. Гэта партрэт сына беларускай зямлі, выкананы гуашшу. Аўтар — мастак Алег Нага.

Рэпрадукцыю гэтай работы я і прапаную чытачам «Нашага слова».

Сяргей **ПАНІЗЬНІК**.

НАТАЛЛЯ АРСЕННЕВА

Амаль усе нашы заходнебеларускія паэты нарадзіліся ў вёсцы і выраслі сярод маляўнічай прыроды. І гэта не магло не паўплываць на іх светаўспрыманне. Прырода, як і цяжкая доля селяніна, жывіла іх свядомасць, любоў да роднага краю.

Сталі на шлях барацьбы за волю, за развіццё беларускай культуры і мовы, у тым ліку і за права мець школы з роднай мовай, Міхась Васілёк, Міхась Машара, Максім Танк і іншыя маладыя літаратары. Можна было радавацца, што нашу чалавечую справу не загубіла паланізацыя.

Сярод тагачасных беларускіх літаратараў асобнае месца займала паэтка Наталля Арсеннева. Яна, хоць і не заклікала на барыкады, але прывівала любоў да роднай мовы, да бацькаўскага краю, да яго цудоўнай, гаючай прыроды.

У простых, мяккіх, спеўна-мілагучных вершах Арсенневай — суцэльная вобразнасць, якая не магла не закрануць любога чалавека, не падрыхтаванага да чытання мастацкай літаратуры. Калі мы давалі перавагу баявым вершам, што было зразумела ў той час, то і творы «чыстай красы» таксама рабілі добрую справу. Нават такі гарачы рэвалюцыянер, як паэт Піліп Пестрак, які прасядзеў у панскіх турмах больш за дзесяць гадоў, таксама напісаў шмат вершаў аб нашай чыстай беларускай прыродзе.

Белы комін з-за гары
Дымам кучаравіцца,
У ранніх сполахах зары
Цішыня купаецца.

(«Белы комін»).

А што казаць пра Арсенневу. Яна вырасла ў іншых абставінах, чым Пестрак, Таўлай, Танк. Таму і не пісала баявых, рэвалюцыйных твораў. Важна, што не пайшла да ворагаў беларушчыны, захавала любоў да роднага краю і да простых працоўных людзей. У дваццатыя гады Н. Арсеннева жыла ў Слоніме, аб чым сведчаць вершы, напісаныя тут. Несумненна, на яе творчасць дабратворны ўплыў зрабіла і гэтая цудоўная зямля, дзе нагоркі над Шчарай выдатны беларускі географ Аркадзь Смоліч назваў слонімскай Швейцарыяй.

Н. Арсенневу рэпрэсіравалі. Дапамаглі ёй выбрацца з няволі беларускія пісьменнікі. У час вайны з фашыстамі паэтка са сваім мужам Францішкам Кушалем, што ўзначаліў так званую беларускую самаахову, апынулася ў Менску. Думалася тады, што яна перайшла на бок акупантаў.

Неяк улетку 1943 года Арсеннева прыехала ў Слонім. Я тады знаходзіўся на падпольнай антыфашысцкай рабоце і легальна працаваў у гарадской управе. Бургамістр А. Кіслы паклікаў мяне ў свой кабінет. Там сядзела ўжо сталічная госця. Мы пазнаёміліся. Крыху пагутарыўшы ў кабінеце, «каб не перашкаджаць Аляксандру Канстанцінавічу ў адказнай працы», Наталля запрапанавала выйсці на свежае паветра. Пачаліся роспыты з абодвух бакоў пра жыццё-быццё. От, кажу, якое тут жыццё, каб не вывезлі ў Нямеччыну, прыляпіўся ў гарадской управе. А яна расказала пра сваё няшчасце, як у тэатры ад выбуху загінуў яе сын. Гаварыла са смуткам, што давядзецца пакінуць Беларусь, бо наступаюць бальшавікі, з гневам адзывалася аб нямецкіх акупантах. Я лёгенька намякнуў, што перад адступленнем фашыстаў можна пайсці ў лес да партызанаў. Баюся, кажа, з-за мужа могуць расстраляць. І мы развіталіся добрымі сябрамі.

Неяк у сямідзесятых гадах мяне запрасілі на раённую канферэнцыю, каб расказаў настаўнікам пра літаратуру Заходняй Беларусі. Я згадзіўся. Маючы пару гадзін вольнага часу, зайшоў у сквер і сеў на лаўку. Цешачыся жнівеньскім сонечным днём, я і не заўважыў, як перада мною з'явіўся малады, прыстойны чалавек і, нібы працягваючы гутарку, спытаў: «Будзеце расказваць пра заходнебеларускіх літаратараў?» — Адказваю: «Буду».— «А пра Наталлю Арсенневу і не ўспомніце».— І пайшоў. З таго часу я ніколі яго не бачыў.

Гэта мяне заінтрыгавала. Я з'ездзіў дадому па часопіс «Беларускі летапіс» за студзень — люты 1937 г., дзе былі надрукаваны вершы Арсенневай і матэрыялы пра яе творчасць. Гаворачы пра Гальяша Леўчыка, Пілппа Пестрака, Валянціна Таўлая, Міхася Васілька, Міхася Машару, назваў і Наталлю Арсенневу і прачытаў даволі рэзкі верш Максіма Танка «Нашы дарогі», прысвечаны гэтай арыгінальнай паэтцы. Потым мне расказалі, што калі я выйшаў з залы, то выступіў адзін настаўнік (ведаю хто) і, як кажуць, разнёс мяне ў пух за тое, што прапаганду «ворагаў народа».

А праз некалькі дзён мяне заклікалі ў КДБ. Начальнік моцна пажурыў за выступленне і загадаў, каб болей гэтага не рабіў, а то можа кепска скончыцца.

Дзякуй Богу, што часы мяняюцца. Цяпер можна не толькі расказваць і пісаць пра беларускіх зарубежных літаратараў і дзеячаў культуры, але нават і сустракацца з імі. Толькі, відаць, я з гэтай цікавай, чалавечнай нашай старэйшай пісьменніцай ужо другі раз не ўбачуся.

Анатоль **ІВЕРС**.

г. Слонім.

Пісьменнік і мова

Іван ЯШКІН

«Дыялектызмы» ў творах Францішка Скарыны

Мову Скарынавых перакладаў Біблii некаторыя даследчыкі называюць царкоўнаславянскай з рознай ступенню насычанасці народнаразмоўнымі элементамі. Вельмі багаты імі пераклады з чэшскай мовы. Але найбольш беларускімі паводле мовы з'яўляюцца арыгінальныя творы нашага славутага друкара — прадмовы і пасляслоўі да яго выданняў.

Францішак Скарына хацеў зрабіць перакладаемую ім Біблію як мага больш зразумелай простаму чытачу, а таму і выкарыстоўваў словы і выразы народных гаворак. Шмат якія з іх, як мяркуе А. М. Булыка, ён «увёў у літаратурны ўжытак упершыню».

У Трэцяй кнізе «Царстваў» чытаем: «Царь... далъ градъ тои за вено дщере своеи». Слова *вено* мы не знойдзем ні ў Астрожскай біблii (1581 год), ні ў расійскім перакладзе Біблii (1983 год), ні ў Нью-Йоркскім беларускім выданні Біблii (Нью-Ёрк, 1973). Там выкарыстана лексема *пры́данае:* «и дасть град въ приданое дщери», «и отдал его в приданое дочери», «і аддаў яго як пасагу дачцэ».

Як бачым, Скарына ўжыў *вено* ў значэнні паса́г. Картатэка гістарычнага слоўніка беларускай мовы, складзеная супрацоўнікамі Інстытута мовазнаўства імя Якуба Коласа, сведчыць, што даўней словы *вено, пасаг* ужываліся часта. Цяпер назва *вена* пашырана на ўскраіне паўднёва-ўсходняга (брэсцка-гомельска-магілёўскага) моўнага абшару.

У Скарынавых перакладах *вено* ўжываецца і ў другім значэнні — 'плата, выкуп': «Естъли кто прельстить девицу еще незарученую и спит с нею, да даей вено и поиметь ее собе за жену» (кніга «Выхад»). Праславянскае, агульнаславянскае *вено* 'прыданае, пасаг', 'плата за жонку', беларускае *вена* 'пасаг', верагодна, з'яўляюцца роднаснымі лацінскаму *венус* 'продаж', 'любоў', 'прыгажосць'.

Адметнае дыялектнае слова бачым мы ў Чацвёртай кнізе «Царстваў»: «Сииже были суть и придверниками аоупервыхъ двереи ложницы Царевы стоiеаху». Слова *прыдзве́рнік* магло быць і наватворам славутага друкара, бо на яго Полаччыне гэтая назва цяпер не адзначана. А ў той, Скарынаўскі, час адпаведнікам згаданага слова выступала лексема *каморнічы*, якая, напрыклад, ёсць у чэшскай Біблii 1506 года. У Скарынавай жа Біблii слова *каморнік* ужыта ў двух значэннях: 'вартаўнік каля дзвярэй святліцы', а таксама 'спецыяліст межавання зямельных надзелаў'. Але ў Слаўгарадскім і суседніх Краснапольскім, Быхаўскім, а таксама ў Мсціслаўскім раёнах занатавана слова *прыдзве́рнік:* «Што я вам за прыдзве́рніка там стэйяць бо́до?!»

Пражмо́ 'жытнія каласы васковай спеласці, якія падсмажваюць на агні' — яшчэ адно дыялектнае слова знаходзім мы ў кнізе «Ісуса Навіна»: «ядоша отъ плодовъ земли тое во день вторыи, и хлебы пресные, и пражъмо того жъ лета». Таксама і ў кнізе «Руф»: «и сяде Руфъ на сътране женьцевъ и вымянъши собе с класовъ пражъма яде и насытися». Слова *пражмо́* знаходзім і ў гаворках Сярэдняга Пасожжа. Напрыклад, у вёсцы Шаламы Слаўгарадскага раёна скажуць: «Пражмоў (прёжым, пре́жым, пряжо́м) нысмалім і ядзім, аж выда п'ецца», «Смаль пражмо і лузай жы́ціны́». А вось на Полаччыне слова *пражмо́ невядомае.* невядомае. Там пук ржаных каласоў, пражаных на агні, якія звычайна рыхтуюць сабе пастушкі ў полі, і называецца *каласаві́к.*

У Першай кнізе «Царстваў» Францішак Скарына выкарыстаў слова *па́шчакі:* «от пащекъ медьмедя». У сучаснай беларускай літаратурнай мове вядома слова *сківі́ца*, а *пашчэнка (пашчэ́нкі)* надаецца як абласное. Паводле польскага лінгвіста А. Брукнэра, гэтая лексема ўжывалася на беларускай тэрыторыі ў XVI і XVII стагоддзях у дзвюх формах: без насавога гука *(пашчэка)* і з ім *(пашчэнка).* І цяпер на захад ад лініі Бе́шанкавічы, Маладзечна, Узда, Клецак, Маларыта (паводле карты № 13, «Лексічнага атласа беларускіх народных гаворак») кажуць: *пашчэ́нка, пашчэ́мка, пашчэ́кі, пашчэ́нькі.* Слова ж *па́шчакі* са значэннем «сківі́цы, шчокі» вядома і на Прапойшчыне (Слаўгарадчыне): «Такей худэй аж па́шчыкі зьвяло», «Па́шчыкі ўпалі, пуўпыдалі саўсім, аж шчарнеў». Менавіта такую, усходнюю, без насавога гука, форму слова *пашчэкі* ўжыў і Скарына.

Можна адзначыць шмат лексем Скарынавых выданняў (і дзелавой пісьменнасці XV—XVII стагоддзяў), якія шырока бытуюць таксама і ў сучасных народных гаворках. Напрыклад: *верея — вірія́* 'шула каля варот' (першым падаецца Скарынава слова, а другім — слова з народных гаворак); *отметникъ* 'адступнік' — *адме́тны, атме́тнік* 'хто чым-небудзь адрозніваецца ад усіх'; *братаничъ — братані́ч* 'пляменнік' (палескае); *возатыи — вазя́ты(й)* 'возчык, huвознік, вазак'; *оратва — аратва, ратва* 'ворыва'; *любезник* 'прыхільнік' — *любезнік, любізнік* 'той, хто любіць'; *телча — цялчо* 'цялё' (абразліва); *ма́ры — ма́ры* 'насілкі для нябожчыка; *мокрина* 'забалочанае месца' — *макрына, мокріна* 'нізкае месца', *прозиратай* 'прарок' — *«Прызіра́тыі* тэя, усё бачуць, усё знаюць»; *женути* 'гнаць', *розженути* 'разагнаць', *выженути* 'выгнати' — *розжэнуць* (палескае); *няти* 'браць, узяць' — «ні *няў* панесьць», «*няў* дык *аняў* сена с тэя пыласы».

Зразумелыя сучасным жыхарам Прапойшчыны скарынаўскія выразы: *кутнии зубъ* (там кажуць *кутній зуб*), *от лихоты (ат ліхаты́* ёй ета, *да ліхаты* ўсяго ёсць), *обоскоминеють* зубы *(абооскоміюць, «абаскамінеюць* зубы 'т кіслых яблык»), *волочащиеся мужи (вылычашчыя мушчыны), оудатныхъ молодцевъ* («О, яны *ўда́тны!)», уродная поля (ўродныя, ро́дныя поля), хоронякою* 'сховішча' (*«Хыранёва* завецца таго, што там *хыранкі хыраніліся»).*

Знаходзім у Скарынавых творах і некаторыя слаўгарадскія адпаведнікі-германізмы (*спижи — «Спіжы́ спіжу́я* таго сена, цэлую *спіжа́рню ны́спіжуваў* сена») і паланізмы, як лічыць П. У. Уладзіміраў *(куропатвы — курупатва, дзітва́, лявітва* людзей).

Маюць свае паралелі ў творах славутага друкара таксама і фанетычныя асаблівасці гаворкі Слаўгарадскага раёна: 1) *е* на месцы *ь: жызень — жы́зень, жы́зінь;* 2) *е* на месцы *«ять»* і *«юса малога»: паметь, месець, десеть, редова́я — па́мець, месец, дзе́сець, редэва́я баба;* 3) *і* на месцы *ъ* і *ь: кривавыми, гримети, прозвинить — крива́вэй, гріме́ць* і *гіріме́ць, прозъ(і)віні́ць;* 4) мена *о* на *а: двожды, кождыи, кожный — «двожды два — чэтэ́ре», ко́ждый хоча, кожный дзень.*

Паўтарэнне складоў (тыпу Скарынавых паўтораў у словах *от погыгибели, горниници, вжижителех земных*) мы маем і ў слаўгарадскіх гаворках пры перадачы дакладнасці, колькасных ці якасных, дадатных ці адмоўных характарыстык, напрыклад: *ат пагігібілі яму мёду, у бу́льбініні расток, ў жыжы́зінь ня буду!, ні ў жыжы́сіць ні скажа!* Там жа, на Слаўгарадчыне, вымаўляюць цвёрда [л], як у Скарыны: *белмо, долникъ, ковалскии.*

Звяртае ўвагу мена *ц* на *ч*, паралельнае ўжыванне Скарынам адных і тых жа слоў то з *ц*, то з *ч: оцестити, оцистити, очистити, горнъцарева, очиститися, родиц.* У народных гаворках цоканне, як вядома, адзначаецца на Полаччыне, Пскоўшчыне, Смаленшчыне і спарадычна ў лексілізаваных словах на Меншчыне і Магілёўшчыне.

Словы з падвоенымі зычнымі ў Скарынавых творах *(Наввину, Леввин, еввангелистъ, еввангелие)*, напісанне поруч *у* і *в (еувангелие, леувиты)*, відаць, сведчыць аб губна-губным вымаўленні *в* самога друкара. Дарэчы, гэтая асаблівасць нашай мовы была шырока распаўсюджана, пра што сведчыць «Гістарычны слоўнік беларускай мовы» (выпуск 9, 1989. С. 138 — 143). Такое ж вымаўленне сустракаем і ў слаўгарадскіх гаворках: *Ляўво́н, няўвыўжо́, коні ў ювайсе́, ўвайсе́, ўві́ка, юўве́сь, ўвек, уўчо́ра, юўчо́ра.*

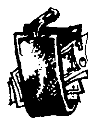
З іншых беларускіх «дыялектызмаў» у творах Францішка Скарыны сустракаюцца: фрыкатыўнае [г], пераход *ж* у *з*, прыстаўныя *і, в* (перад *о*), падваенне зычных ды іншыя.

Асобна трэба сказаць пра марфалагічныя дыялектызмы Скарынавых твораў. Найбольш цікавыя з іх — канчаткі: 1) *-у* назоўнікаў мужчынскага роду ў родным склоне: *збітии боку, из зубу — пубіва́ння боку, ныціра́ння боку, із* зу́бу памёр; 2) *-у* назоўнікаў мужчынскага роду ў месным склоне адзіночнага ліку: *о хитромъ сыну, о плачу, в суду — аб сыну, (і аб сыні), аб плаканню (і плаканні), у суду (і судзе); на рогу, на боку, на торгу — ны рагу (і на розі), ны баку (і на боцы), ны таргу* (і *на торзі, ны тарзе)* — так гавораць на Слаўгарадчыне; 3) *-ём//-ом* назоўнікаў мужчынскага і ніякага роду ў давальным склоне множнага ліку: *людемъ, языкомъ, роботягомъ — людзём, «тым языком ня веры!», «тэм рэбэцягом аддай!»;* 4) *-ех//-эх//-ох//-ёх* назоўнікаў мужчынскага і ніякага роду множнага ліку ў месным склоне: *на волехъ, въ сынехъ — ны валэ́х е́дзя, ны вало́х, «у сынэ́х праўда ё, у сыно́х вера ё, у сыннёх — брёх»; у санёх, у саннёх;* 5) *-ое* назоўнікаў жаночага роду ў родным склоне: *надежи доброе, неплодное земли, з доброе воли — з добрыя надзёжы, з няплодныя зямлі, з добрыя волі.* Усяго такіх марфалагічных асаблівасцяў не меней дванаццаці.

Як бачым, параўнанне асаблівасцяў мовы Скарынавых кніг з моўным складам сучасных дыялектных матэрыялаў пераканаўча даказвае беларускасць, самабытнасць твораў нашага славутага друкара, веданне ім старабеларускай літаратурнай мовы — дзяржаўнай мовы Вялікага княства Літоўскага — і моўнага багацця народных гаворак. Шмат чаго з тых скарбаў, як можна праканацца, дайшло і да нашага часу.

Пры паглыбленым параўнальным вывучэнні беларускіх гаворак і лексікі, мовы выданняў Францішка Скарыны можна будзе сказаць, што беларускі першадрукар у эпоху Рэнесансу валодаў тагачасным дыялектным і кніжным моўным багаццем і ўдала яго выкарыстоўваў.

Каротκі слоўнік эканомікі

АЎДЫТАР. Тое ж, што і рэвізор, які кантралюе фінансавую дзейнасць кампаніі (фірмы).

ВЭКСАЛЬ. Тэрмін паходзіць ад нямецкага «вэхзэль» — літаральна «мена». У эканоміцы — каштоўная папера, якая сведчыць пра абавязацельства крэдытора заплаціць у тэрмін указаную суму грошай уладальніку В. Адзін з важнейшых дакументаў пры афармленні крэдытна-разліковых адносін. У СССР быў адменены ў 1930 годзе крэдытнай рэформай, але зараз зноў пачынае дзейнічаць. Выконвае функцыі дакумента аплаты, можа быць выкарыстаны як інструмент для інкасіравання (атрымання банкам па даручэнні кліента ягоных грошай) даўгоў.

Вэксалі бываюць: **простымі** — калі гарантуецца ўплата некаму азначанай сумы грошай; **пераводнымі,** альбо тра́тта, па якіх звычайна плацельшчыкам выступае не крэдытор, а трэцяя асоба, якая прымае на сябе з дапамогаю акцэпта (пісьмовай згоды на аплату разліковых і таварных дакументаў) безумоўнае абавязацельства плацяжу.

Дапытлівым

Афрыката

У нашай мове ёсць гук [дж], які, хоць і пазначаецца на пісьме дзвюма літарамі, усё ж вымаўляецца так, нібы гэта звыклы зычны, а не спалучэнне двух гукаў. Праўда, навукоўцы пэўным чынам пазначаюць яго адметнасць: паводле лінгвістычнай тэрміналогіі — гэта *афрыката* (лацінскае «афрыката» — прыцёртая).

Афрыкату [дж] можна напаткаць амаль ва ўсіх часцінах мовы: *адраджэнне, дождж, ураджай* (назоўнікі), *дагледжаны, згладжаны, пашкоджаны* (дзеепрыметнікі), *адраджаючы, адцэджваючы, абгароджваючы* (дзеепрыслоўі). Асабліва шматлікія прыклады з'яўлення яе ў розных марфалагічных формах дзеяслова: *ад'язджаць, сцэджваць, узнагароджваць* (інфінітыў), *сяджу, гляджу, ладжу, суджу* (1-ая асоба адзіночнага ліку), *абсаджваў бы, прысуджаў бы, прыгладжваў бы* (умоўны лад), *адраджай, папярэджвай, абгароджвайце* (загадны лад).

Такое шырокае бытаванне афрыкаты [дж] падказвае адну выснову: яна ўзнікла вельмі даўно, значна раней XV стагоддзя, у рукапісных дакументах якога сустракаюцца пераканаўчыя факты наяўнасці гэтага гука. Ён абазначаўся тады рознымі спалучэннямі літар ці асобнымі літарамі: *дж, жд, ждч, жч, ч, д.* А. М. Булыка ў кнізе «Развіццё арфаграфічнай сістэмы старажытнай беларускай мовы» (Мн., 1970) падае такія прыклады: *прыеждати, уезджати, наежчати, дожчь, дрожчи, дожчу, дожды.*

Як бачым, больш за 500 гадоў таму беларускімі пісцамі было знойдзена абазначэнне гэтага гука — афрыкаты [дж] — спалучэннем літараў ці, як кажуць вучоныя, дыграфам *дж.* Гэтым фактам можна ганарыцца!

Юбілеі

Петрусю МАКАЛЮ — 60!

25 ліпеня споўнілася 60 гадоў з дня нараджэння вядомага паэта, лаўрэата Дзяржаўнай прэміі імя Янкі Купалы і літаратурнай прэміі імя Аркадзя Куляшова Петруся Макаля.

У 1953 годзе, скончыўшы Гродзенскі педагагічны інстытут, Пятрусь Макаль супрацоўнічае з абласной газетай «Гродзенская праўда». У 1957—1978 гг. паэт працаваў рэдактарам аддзела культуры і навукі часопіса «Маладосць», вучыўся на Вышэйшых літаратурных курсах Літаратурнага інстытута ў Маскве, загадваў аддзелам літаратуры ў рэдакцыі газеты «Літаратура і мастацтва», быў рэдактарам рэпертуарна-рэдакцыйнай калегіі Міністэрства культуры Беларусі.

У 1949 годзе ў друку з'явіліся першыя творы паэта. Пятрусь Макаль выдаў кнігі паэзіі «Першы сад», «Вятрам насустрач», «Вечны агонь», «Круглы стол», «Акно», «Дотык да зямлі», «Заручыны» і іншыя, ён аўтар шматлікіх п'ес для дарослых і дзяцей, шмат перакладае са славянскіх моў.

Шмат часу і творчых сіл Пятрусь Макаль аддаваў выхаванню творчай моладзі, працуючы ў аддзеле паэзіі часопіса «Маладосць». Дзякуючы яму, у вялікі свет паэзіі прыйшлі дзесяткі маладых паэтаў, творчасць якіх сёння вядомая шырокаму чытачу Беларусі. Ды і сёння Пятрусь Макаль з увагай сочыць за першымі публікацыямі маладых літаратараў, адгукаецца на іх творчасць артыкуламі ў друку.

Віншуючы Петруся Макаля з юбілеем, жадаем яму здароўя, творчага неспакою і плённага натхнення.

Пятрусь МАКАЛЬ

КНІГА

Бясследна нішто не міне,
Гісторыя слова адродзіць.
Ты — мост, па якім да мяне
Мінуўшчына ў госці прыходзіць.
Мільгаюць старонкі твае —
І мы размаўляем з вякамі,
І продак да нас дастае
Радкамі, нібыта рукамі.
Учора і сёння —
Штодня —
У люты мароз і адлігу
Стварае людская радня
Жыццця непаўторную кнігу.
Мы пішам адменным пяром,
Што ўручаны родным народам.
Пілот у нябёсах —
крылом,
Араты на полі —
нарогам.
Мы — словы такога пісьма,
Якое ў вяках не сатрэцца.
Ты — мост,
па якім нездарма
Іду я з патомкам сустрэцца.

* * *

У слова — свая вага,
Слова — розуму рэха.
Слова — мая туга,
Слова — мая уцеха.
Можа, нябесную высь,
Дзе хмары свінцовыя ходзяць,
Сёння, як і калісь,
Слова адно распагодзіць.
Слова — абрыў стром,
Слова — да згоды сцежка,
Слова — знішчальны гром,
Слова — раптоўная ўсмешка.
Робіцца з пэўнай пары
Ад слоў што вякі сабралі,
Ворагамі — сябры,
А ворагі — сябрамі...
Слова — імя навізны,
Імя старадаўніх паходаў,
Слова — жывы сувязны
Стагоддзяў, шырот і народаў.
Слова — над прорваў мост,
Дзе ані ўлева, ні ўправа,
А толькі найпрост і найпрост...
Слова — таксама справа!
Даводзячы пачуццём,
Што слова — думкі выснова,
Расцём,
Каб усім жыццём
Сказаць сваё слова!

ПАГУЛЯЛІ

У нябачаныя далі
Да вярхоў падаўся ніз:
Пагулялі,
Пагулялі,
Пагулялі ў камунізм...
У душы пякуць асколкі
Непазбыўнага агню,
І ніхто не знае, колькі
Заплацілі за гульню.
Руль яшчэ трымаюць рукі,
Хоць і грымнула аўто.
Зразумеюць толькі ўнукі,
Хто прайграў і выйграў хто...
Кожны шолах, кожны шораг
На пляцень наводзіў цень:
Быў бы порах — будзе вораг,
Будзе верная мішэнь!
Скаланаў людскія далі
Грукат воплескаў наўкол:
Самі, самі забівалі
У сваe вароты гол.
Нашы болі ўсе і былі
У адзін спляліся куль.
Забівалі —
Не забілі
Нас усіх
Пакуль, пакуль...
І «пакуль» вам адгукнецца.

НА ЗДЫМКУ: на радзіме Багушэвіча.

Фота Віктара ЖЫЛІНА.

Багушэвіч пасля 1863 года

Задушана паўстанне, ды патрэбна жыць.
Застацца тут — загінуць ні за што ў бядоце.
І на чужой зямлі, і у чужым народзе
Ён адшукаў прытулак для сваёй душы.
Яшчэ ён вернецца ў бацькоўскі любы кут,
Яшчэ ў яго, нібыта кроў, правдецца ў горле:
— Не пакідайце ж мовы нашай, каб не ўмёрлі!
Ён вернецца дамоў, ён будзе вечна тут.
І чуе ён, як кайданы звіняць,
і мруць
Сябры сярод снягоў галодныя Расіі
І пакрываюцца навекі лёдам сінім...
А ў роднай Беларусі чужакі жывуць
І лічаць нашую зямлю сваёй зямлёй.
Смяюцца з нашай мовы, з нашай горкай долі,
А мы ўсё марым і аб шчасці, і аб волі.
Хоць знаем: волю трэба здабываць крывёй.
І ён, не могучы суцішыцца ўначы,
Нібы прарок, выходзіць светла на дарогу,
Самотна ў думках спавядаецца ён Богу,
Але яго душа пакутная крычыць:
Задушана паўстанне, патрэбна жыць!
Але чаму, скажыце мне, мае Кушляны,
Мой родны край, што сёння чужаком забраны,
Грызе страшны здзек і, як мярцвяк, маўчыць?"

В.

З «падпольнай» кнігі

(Працяг. Пачатак у №№ 5—29).

...В перспективе, мне кажется, задавят белорусский язык, белорусскую культуру... Русская волна...

Единственная альтернатива — выращивание на новом уровне новой интеллигенции, которая могла бы доказать миру, что есть такая культура, которая стоит внимания человечества. Носителями, творцами, пропагандистами такой культуры должны быть эти люди...

Ведь что стало в своё время с белорусскими интеллигентами?.. Наивные, открытые, доверчивые — они почти все были истреблены:.. Остались, в основном, горлохватские. Им на культуру и на мову глубоко наплевать...

...Грузин, литовец принципиально не скажет по-русски без акцента, хотя прекрасно умеет это делать. А белорус стыдится своего акцента... Русские ребята по 17 лет, несмышлёныши, начинают смеяться. Им этот язык смешон, а белорусы, их сверстники, здесь, у себя, почему-то испытывают чувство неловкости... Я им показываю, в скольких белорусских словах, как и в английских, основа латинская (артыкул, палац, аматар и т. д.) — и они начинают уже где-то гордиться...

...Это чувство ложного стыда начинается ещё с детского сада. Наш Ванюшка — единственный ребенок в группе, который прочитал на 8 Марта стихотворение на беларускай мове. Так сами воспитатели на него вызверились — зачем, кому это нужно?..

Что-то сделать, конечно, необходимо... Но искусственно, видимо, это невозможно...

Если я могу ещё в чём-то убедить своих «малышей», то своих коллег языковедов — даже белорусов! — я убедить не могу. Здесь — непроходимая косность...

Я не белоруска. И белорусской культуры, видимо, не знаю. А не знаю, видимо, потому, что она не показывается, не пропагандируется. И не где-нибудь — а здесь, в Белоруссии...

(Паміж 30 і 40, полька-беларуска, гідрабіёлаг)

...Это слишком народный язык... А народ гигантскими темпами теряет свою индивидуальность... А это неизбежно приведёт и к потере языка... Он страшно похож на Рублёвские времена... Чистота и образность...

Я не воспринимаю его официальным языком... Он обеднён (ужасно — казённой сухостью)... Я просто не знаю, что можно сделать с ним сейчас...

(Действительно, о нём)... и чистота, и образность... и всё... По-русски так много не скажешь...

(Чытае падборку тэкстаў...)

...Глебка... Что ж, я согласна с этим... Поразительно, каким богатым был язык у старых поэтов... Но современность всё-таки... (далеко не то)... Купала... Я не очень-то специально этими вопросами занималась... но, конечно, думаешь о них...

Белорусский язык... так вот, я другого такого языка и не знаю... Именно ни одежда, ничто другое — а язык (раскрывает душу этого народа)... (Недавно) бабка стала ругаться в автобусе — кто-то помешал ей сойти на её остановке. С величайшим удовольствием слушал весь автобус!.. (и очень жалели, что она сошла на следующей)...

...Цётка... И всё-таки неизбежна, наверное, гибель его... Очень быстро всё это идет... Все процессы интеграции — как это любят говорить — в Белоруссии идут, как нигде, быстро... (пра выраччэнне)... Это было тогда... Сейчас уже совершенно другие причины...

...Гілевіч... (смяецца)... А я бы не с этого начинала...

...Барадулін... А-а, это тот Рыгор Барадулін, который так стал заниматься словообразованием!..

...Танк... Видите как!.. Я сказала мало... И совсем не так, как они... Но то, что я чувствую... У меня действительно болит душа... Мы теряем те качества, которые присущи народу наивному, доброму, из природы вышедшему...

А мы всё менее наивными становимся...

...Караткевіч...

...Это интересно... Але ж небагата!..

...Как всё-таки может человек неожиданно обрести интерес!.. Посмотреть захотелось этих белорусов... молодых...

Грустно... Кроме больших поэтов — (никого нет)... Бедный очень язык — эти Веры Вярбы всякие... Ручаюсь, (завтра) в лаборатории (скажут то же самое)...

Что ж вы допустили всё это — белорусы?!.

(— Караткевіч так і нытае: «Хіба ж і сапраўды давана годнасць?.. Канешне, гэта трагедыя... Глебкаўскі верш у прозе, мне здаецца, маральна значна больш напружаны — за славуты тургенеўскі... «...яны гучаць, як труба арханёла, што склікае на страшны суд...» Трагізм сітуацыі многія адчуваюць вельмі глыбока...)

...А ў меня что (не трагизм?..) (Я просто выражаю его иначе...). И ничего не сделать го, в общем!.. Будут, наверное, отдельные... вроде Караткевича...

(...чытаючы ліст масквіча-беларуса...)... О-о!.. почти моё мнение...

(...кончыла чытаць... задумалася...)

(Працяг будзе).

Шэдэўры сусветнай паэзіі па-беларуску

Рубрыку вядзе
Лявон **БАРШЧЭЎСКІ**

І ў эпоху Адраджэння лацінская мова захоўвала моцныя пазіцыі ва ўсёй Еўропе. На ёй надалей ствараліся мастацкія, у тым ліку і паэтычныя, творы. У Нідэрландах у гэты час тварылі выдатныя лацінскамоўныя паэты Дэзідэрый Эразм Ратэрдамскі (1469—1536), які больш вядомы нам як сатырык, крытык і вучоны-гуманітарый, і Еан Секунд (1511—1536), аўтар славутага зборніка любоўнай лірыкі «Пацалункі».

Эразм РАТЭРДАМСКІ

СКАРГА НА БОЛЬ

Хоць не відно сівізны ў мяне на патыліцы белай,
Лоб мой яшчэ не блішчыць, страціўшы ўсе валасы,
Зрок не падводзіць мяне, з гадамі не здраджваюць вочы,
З брыдкага рота майго чорны не падае зуб,
Рукі пакуль што мае не колюцца цвёрдым шчаціннем,
Скура яшчэ не вісіць, звяўшы, на целе сухім —
Хоць, адным словам, яшчэ я знакаў старэння не маю,
Лёс мне, здаецца, і Бог смутак заўсёдны нясуць:
Мне, маладому, яны старэчае наканавалі,
Каб я зрабіўся стары, не пастарэўшы яшчэ.
Белячы так сівізной маю галаву маладую,
Разам турботы ды боль свой апярэдзілі час.

Еан СЕКУНД

ВЕРШЫ СА ЗБОРНІКА «ПАЦАЛУНКІ»

* * *

Што ты вусны гарачыя даеш мне? —
Не хачу цалавацца я з Нээрай,
Цвёрдакаменнай, цвярдзейшай за мармур!
Ці ты хочаш, пыхліўка, каб любіў я
Пацалункі, не распачаўшы бойкі,
Каб няспынна сцяблом паднятым пругкім
Працінаў у нас абаіх тунікі?
Каб марнеў я, зняможаны ў чаканні,
Кроў мая хвалявалася дарэмна?
Ты ўцякаеш? — Застанься! Дай мне вочы,
Дай жа вусны гарачыя мне зноўку:
Цалавацца з табой хачу, пяшчотнай,
Мяккаю, быццам бы пух лебядзіны!

* * *

Гэтак, як ружа з паўночнай шчодрай расой на дасвецці
Фарбай пунсовай сваёй свет залівае наўкол,—
Так пунсавеюць і вусны ў панны маёй раніцою:
Вільгаць на іх — ад маіх губ, што шалелі ўначы.
Тварык яе атачае вусны бялюткім вяночкам —
Нібы фіялку ўзяла ў белую панна руку.
Так кучаравая вішня ярка гарыць, расквітнеўшы,
Ў час, калі там, між галін, лета спаткае вясну.
Ах, я гаротны! Навошта, як толькі палка зліёмся
Мы ў пацалунку, заўжды мушу я з ложка ісці?
О прыгажуня! Пунсовасць вуснаў тваіх застанецца,
Аж пакуль я не прыйду ноччу бязмесячнай зноў.
Ну, а калі пацалункі іншы сарве з тваіх вуснаў —
Хай тады зблякнуць яны горш ад маіх бледных шчок!

Пераклад з лацінскай
Лявона **БАРШЧЭЎСКАГА.**

Дэтэктыў. Прыгоды

А. КРЫСЦІ

Справа адной багацейкі

(Апавяданне)

(Заканчэнне.
Пачатак у №№ 28, 29).

Можна наведацца ў кантору Пайна. Гэтая ідэя ёй больш спадабалася. Перш-наперш ёй карцела сказаць гэтаму нягодніку, што яна пра яго думае. Але здзяйсненню гэтага плана перашкаджала адна важная акалічнасць. Яна знаходзілася, як даведалася, у Карнуэле, і ў яе не было грошай на паездку ў Лондан. Засталіся толькі два шылінгі і чатыры пенсы.

І вось праз чатыры дні місіс Раймер прыняла рашэнне. Няхай пакуль усё будзе, як ёсць. Раз яна — Ганна Мурхаус, хай будзе Ганнай Мурхаус. Яна ўвойдзе ў гэтую ролю, але пазней, калі збярэ дастаткова грошай, паедзе ў Лондан і смела рынецца ў бойку.

Парашыўшы на гэтым, місіс Раймер пачала самаахвярна іграць сваю ролю. Цяперашняе жыццё нагадвала ёй дзяцінства. Як, здаецца, даўно гэта было!

Праца здавалася ёй трохі цяжкаватай пасля стольвіх гадоў лёгкага жыцця, але праз нейкі тыдзень яна звыклася са сваім становішчам.

Місіс Гарднер была лагодная, сардэчная жанчына. Муж яе — мажны негаваркі чалавек — таксама падабаўся місіс Раймер.

Мінаў тыдзень за тыднем. Нарэшце надышоў дзень, калі місіс Раймер сабрала дастаткова грошай на білет у Лондан. Але не паехала. Адклала. Куды спяшацца?— думала яна. Ёй не давала спакою думка пра псіхіятрычную бальніцу. Гэты нягоднік Паркер Пайн хітры. Ён прымусіць якога-небудзь доктара сказаць, што яна вар'ятка, і яе запхнуць у такое месца, пра якое ні адна жывая душа не пранюхае.

— Да таго ж,— гаварыла сабе місіс Раймер,— невялічкая перамена заўсёды на карысць чалавеку.

Уставала яна рана і шмат працавала. Узімку Джо Уэлш, новы работнік, захварэў, і ёй разам з місіс Гарднер даводзілася даглядаць яго. Гэты дужы мужчына быў бездапаможны, як дзіцё.

Настала вясна. Джо Уэлш паправіўся і памагаў Ганне ў рабоце. Яна рамантавала яму адзенне. Іншы раз у суботу яны разам выходзілі прагуляцца. Джо быў удавец. Жонка яго памерла чатыры гады назад. Пасля яе смерці, як сам прызнаўся, ён вельмі прыахвоціўся да бутэлькі. Цяпер жа ён не надта ўжо каб выпіваў. Купіў сабе тое-сёе з вопраткі. Гарднеры толькі пасмейваліся. Ганна нязлосна кеплівала з яго. Але Джо не злаваўся.

Пасля вясны настала лета — надзвычай тым годам добрае лета. Усе многа працавалі.

Жніво скончылася. Лісце на дрэвах пачырванела і зазалацілася.

Восьмага кастрычніка, падразаючы качаны капусты, Ганна раптам убачыла Паркера Пайна. Ён стаяў, перагнуўшыся цераз паркан.

— Гэта вы! — усклікнула Ганна.— Вы!

І яна сказала ўсё, што думала пра яго.

Паркер Пайн лагодна ўсміхнуўся.

— Я з вамі згодзен,— сказаў ён.

— Махляр і ашуканец, вось вы хто! Разам з вашым Канстанцінам, і гіпнозам, і гэтай небаракай Ганнай Мурхаус, якую вы заперлі разам з псіхамі.

— Не,— адказаў Паркер Пайн,— вось тут вы памыляецеся. Ганны Мурхаус няма ў вар'яцкім доме, таму што яе наогул ніколі не існавала.

— Праўда? А як жа наконт яе фатаграфіі, якую я бачыла на свае вочы?

— Фальшыўка. Такое сфабрыкаваць проста.

— А тая штука ў газеце?

— Уся газета падроблена. Як бачыце, усё ўдалося як найлепш.

— З дапамогай гэтага прайдзісвета — доктара Канстанціна!

— Прыдуманае прозвішча. Яго выдумаў адзін мой сябар.

— Хо! Можа мяне і не гіпнатызавалі?

— Праўду кажучы, не. Вам у каву быў падсыпаны парашок з гашышам. Потым вам увялі і іншыя прэпараты і прывезлі на машыне сюды.

— Значыць, місіс Гарднер была тут увесь час?

Містэр Паркер кіўнуў галавой.

— Пэўна, добра заплацілі!

— Місіс Гарднер мне давярае,— сказаў містэр Пайн.— Калісьці я ўратаваў яе адзінага сына ад катаргі.

Нешта ў яго голасе прымусіла місіс Раймер прыкусіць язык. Потым яна запытала:

— А як з радзімкай?

Містэр Пайн усміхнуўся:

— Яна ўжо блякне. Праз шэсць месяцаў зусім сыдзе.

— Што ўсе гэтыя вашы дурыкі значаць? Паздзекавацца з мяне захацелі? Запіхнуць сюды як прыслугу — мяне, у якой такія грошы ў банку! Але якая карысць задаваць вам такія пытанні? Вы, мой дабрадзею, самі ўхапіліся за мае грошы. Вось што гэта значыць.

— У тым, што вы сказалі, ёсць доля праўды, місіс Раймер, бо калі вы, прыняўшы наркотыкі, далі мне права паверанага, і ў час вашай э-э... адсутнасці, я ўзяў кантроль над вашымі фінансавымі справамі. Але запэўняю вас, мадам, што, акрамя тысячы долараў задатку, ніводная ваша манета не трапіла да мяне ў кішэню. Наадварот, ваша фінансавае становішча палепшылася.

— Тады чаму...— пачала была місіс Раймер.

— Хачу задаць вам адно пытанне, місіс Раймер,— перабіў яе містэр Пайн.— Вы сумленная жанчына. І дасцё шчыры адказ, я ведаю. Хачу запытацца ў вас — цяпер вы шчаслівая?

— Шчаслівая! Украў у жанчыны ўсе грошы ды яшчэ пытаецца, ці шчаслівая яна. Верх нахабства!

— Вы сярдуеце,— сказаў ён.— Зусім натуральна. Але на хвілінку забудзьцеся пра гэта. Місіс Раймер, калі год таму назад вы прыйшлі да мяне ў кантору, вы былі няшчасны чалавек. Ці можаце вы зараз сцвярджаць, што вы жанчына няшчасная? Калі так, дык прашу прабачыць мне. Можаце па закону прыняць супраць мяне любыя меры. Больш таго, я вярну вам назад тую тысячу фунтаў, якія вы мне авансавалі. Скажыце ж, місіс Раймер, вы ўсё яшчэ няшчасная?

Місіс Раймер моўчкі пазірала на Паркера Пайна, а калі нарэшце загаварыла, апусціла вочы:

— Не, я не няшчасная.— Ноткі здзіўлення пачуліся ў яе голасе.— Я ніколі не была такой шчаслівай з тае пары, як памёр Эбнер. Я... я хутка выйду замуж за аднаго чалавека, які тут працуе. Джо Уэлш яго імя. У наступную нядзелю ў царкве аб'явяць пра наша ўступленне ў шлюб...

— Але зараз, вядома, усё перамянілася?— спытаў містэр Пайн.

Твар місіс Раймер загарэўся.

— Што вы маеце на ўвазе? Можа, вы думаеце, што, калі б у мяне былі ўсе грошы свету, я б зрабілася лэдзі? А я не хачу быць лэдзі. Шчыра дзякую! Гэта ж бездапаможная, ні на што не здольная кучка людзей. Мы падыходзім з Джо адзін аднаму і, думаю, будзем жыць шчасліва. Што ж датычыцца вас, містэр Паркер-Махкер, дык ідзіце прэч адсюль і не лезьце ў чужыя справы.

Паркер Пайн выняў з кішэні нейкую паперку і падаў яе місіс Раймер.

— Правы паверанага,— сказаў ён.— Можа, парваць? Цяпер вы самі будзеце распараджацца сваім багаццем, як я разумею.

Дзіўны выраз з'явіўся на твары місіс Раймер. Яна адштурхнула руку з паперкай.

— Вазьміце яе назад. Я вам тут шмат чаго нагаварыла, і сёе-тое вы заслужылі. Але ўсё роўна я вам веру. Пакладзіце ў мясцовы банк на маё імя сем тысяч фунтаў — на гэтыя грошы мы купім гаспадарку. Астатнія грошы... хай яны пойдуць на бальніцы.

— Ці не хочаце вы сказаць, што ўсё ваша багацце вы перадаяце бальніцам?

— Якраз гэта я і маю на ўвазе. Джо мілы, добры чалавек, але слабы. Дай яму грошы, ён загубіць сябе. Я адвучыла яго піць і не дам яму зноў узяцца за старое. Дзякуй Богу, я ведаю, што рабіць. Не дазволю, каб паміж мною і шчасцем ляглі грошы!

— Вы незвычайная жанчына,— прамовіў містэр Пайн.— Адна з тысячы дзейнічала б так, як вы.

— Значыць, толькі ў адной з тысячы ёсць на плячах галава.

— Здымаю перад вамі капялюш,— сказаў містэр Паркер Пайн нейкім незвычайным голасам. Ён урачыста прыўзняў свой капялюш, павярнуўся і пайшоў.

— А Джо нічога не павінен пра гэта ведаць, глядзіце!— гукнула яму ўслед місіс Раймер.

Яна стаяла з вялікім блакітна-залёным качаном капусты ў руцэ, адкінуўшы назад галаву, расправіўшы плечы. Велічная постаць жанчыны-сялянкі на фоне па-вячэрняму нізкага сонца...

Пераклад з англійскай мовы
С. ДОРСКАГА.

Веснавыя і летнія народныя абрады, карагоды, беларускія песні і танцы паказаў на міжнародным фальклорным фестывалі ў Нарвегіі ансамбль «Неруш» Беларускага дзяржаўнага універсітэта. Гэты студэнцкі фальклорна-этнаграфічны калектыў актыўна прапагандуе народную творчасць не толькі Беларусі. Цёпла прымалі яго выступленні гледачы Балгарыі, Польшчы і Германіі.

НА ЗДЫМКУ: выступае «Неруш».

Фота Яўгена КАЗЮЛІ. (Белінфарм).

БЕЛАРУСКІ НАРОДНЫ КАЛЯНДАР

Кожная хата ў жніўні багата

Жнівень — апошні месяц лета і адказная пара ў жыцці хлебаробаў. На яго прыпадае ўборка збожжавых культур. Назва паходзіць ад слова «жніво». Жніва людзі заўсёды чакалі. з ім звязвалі спадзяванні на багаты плён і сытную зіму.

Пра жніво складзена шмат прыказак і прымавак, напрыклад: «Што поле ўродзіць, тое жнівень пазвозіць», «Кожная хата ў жніўні багата», «У жніўні і верабей піва зварыць».

У жніўнай песні спяваецца:

У полі жыта палавее,
У багатага душа млее,
Што ў засеку жыта тлее.
А ў беднага радуецца,
А ў беднага радуецца,
Што новы хлеб гатуецца,
Што з багатым зраўнуецца.

Жніўныя песні былі такія ж папулярныя, як і купальскія. У іх спявалася пра цяжкі лёс жанчыны-жнейкі, пра лютага пана-прыгонніка, нядобрых свёкраў, жорсткага мужа і любячую маці, што адна шкадавала маладзічку.

Самыя ўрачыстыя моманты жніва — зажынкі і дажынкі — таксама адбіліся на змесце абрадава-земляробчай паэзіі. У народзе гэтыя дні святочна адзначаліся. На зажынкі «чарачкі налівалі, гасцей частавалі віном зеляненькім, мядком саладзенькім».

1 (субота). *Макрына.* Калі ў гэты дзень ідзе дождж, то восень будзе мокрай. «Глядзі восень па Макрыне»,— кажуць у народзе.

2 (нядзеля). *Ілья (Ілля).* Свята ў гонар старазапаветнага прарока. Паводле Бібліі, ён тварыў цуды і жывым узнёсся на неба ў вогненнай калясніцы. З усталяваннем хрысціянства вобраз Ільі набыў рысы язычніцкага бога грому і маланкі — Перуна. Адсюль у беларусаў і палякаў і іншых славянскіх народаў слова «пярун» азначае «гром».

У беларускім фальклоры Ілья распараджаецца пагодай, насылае на зямлю дождж і навальніцу (з громамі і маланкамі), а таксама засуху і град. Пра Ілью складзена многа песень і прыказак: «На Ілью на лапату пальюў» (да новага хлеба), «Пасля Ільі дажджу і баба фартухом нагоніць» (да сезонных дажджоў). У народным календары гэта свята азначае набліжэнне восені. Надвор'е становіцца дажджлівым («Ілья нарабіў гніллля»), дні кароткімі («Пятро і Павел час убавіў, Ілья-прарок — два ўвалок»), вада ў рацэ сцюдзёнай («Да Ільі мужыкі купаюцца, пасля яго — з вадой развітаюцца»).

6 (чацвер). *Дзень святых Барыса і Глеба.* У народзе асцерагаліся на яго працаваць, каб Бог не пакараў: не згарэла хата або пуня, не здохла скаціна. На Барыса і Глеба апошні раз купаюцца.

7 (пятніца). *Ганна.* У скірды складаюць снапы. Народная прыкмета: халодная раніца да халоднай зімы.

14 (пятніца). *Спас мядовы, Спас-макавей.*

Старажытнае народнае свята, якое адзначалася паміж летнім і асеннім земляробчымі цыкламі работ. Час выспявання гародніны і садавіны («Прыйшоў Спас — па ўсё час»). Спас на Беларусі адзначаўся ў жніўні тройчы: Спас мядовы па новым календары — 14-га, Спас яблычны, самы важны, які звалі Вялікім Спасам — 19-га, Спас жытні — 29-га жніўня.

На першага Спаса падглядвалі бортнікі пчол, асвячалі мак і іншую гародніну. На другога Спаса асвячалі яблыкі і здымалася забарона есці садавіну тым, у каго памерла дзіця. Трэці Спас азначаў канец жніва і пачатак сяўбы азімага жыта. У храмах асвячалася зерне для засевак. «На трэцім Спасе — трымай рукавіцы ў запасе»,— зазначае народная мудрасць.

Даўней на Спасы ладзіліся багатыя кірмашы, дзе было ўдосталь гародніны, садавіны і мёду.

Да Вялікага Спаса царква прымеркавала свята *Пераўтварэнне (Перамяненне) Збавіцеля* (царкоўны каляндар — *Праабражэнне Госпада Бога).* Паводле Свяшчэннага пісання, свята бярэ пачатак ад падзеі, якая адбылася на гары Фавор, на якую ўзышоў Хрыстос памаліцца. Калі ён маліўся, выгляд яго змяніўся: вопратка стала светлай, а вакол галавы ўзнікла ззянне. З'явіліся пракоркі Ілья і Майсей і пачалі з Ісусам гутарыць пра тое, што мае здарыцца з ім у Ерусаліме.

На Спас мядовы прыпадае пачатак двухтыднёвага посту.

15 (субота). *Прачыстая* ў каталікоў. Царквой адзначаецца як дзень смерці Божай Маці (праваслаўны каляндар — *Успенне прасвятой Багародзіцы;* каталіцкі каляндар — *Небаўзяцце найсвяцейшай Марыі).* У народным календары значыцца як свята ўраджаю. Яго поўная назва *Першая (вялікая) Прачыстая* — у адрозненне ад *Другой (малой) Прачыстай*, вядомай пад назвай *Багач*, што святкавалася ў верасні. Звалі яшчэ гэта свята «Успленне», «Спажа», «Зельная» («Свята Прачыста — у полі ўсё чыста», «Спажа — хлеба дзяжа»).

У абрадавых песнях Божая Маці выступае ў ролі апякункі і памочніцы хлебаробаў. «Прачыстая снапкі падае», «папары мяшае», «пчолак ладзіць», «казкі мёдам налівае» і г. д. На Прачыстую асвячаюцца снапкі новага ўраджаю.

16 (нядзеля). *Дзень святога Роха* у каталікоў.

19 (серада). *Спас Вялікі*, яблычны.

23 (нядзеля). *Лаўрэн* або *Лаўрын.* Народная прыкмета: спакойная апоўдні вада ў рацэ абяцае пагодлівую восень і зіму.

27 (чацвер). *Міхей.* Народная прыкмета: лёгкі вецер у гэты дзень звястуе пагодлівую восень, моцны — дажджлівую і халодную.

28 (пятніца). *Прачыстая* ў праваслаўных.

29 (субота). *Спас жытні.*

31 (панядзелак). *Флор і Лаўр.* У гэты дзень коні павінны адпачываць. Іх нельга путаць на пашы. Прысвятак пастухоў.

Некалькі слоў пра так званую *Рабінавую (Вераб'інную) ноч*, якая часта прыгадваецца і апісваецца ў мастацкіх творах. Ноч гэта — да жудасці злавесная і навальнічная, з парывістым ветрам, аглушальнымі ўдарамі грому і сляпучымі маланкамі. Яе пара — ад Іллі да Малой Прачыстай (21 верасня).

Народ звязваў гэту стыхійную з'яву з «нячыстай сілай», якая быццам бы выходзіла ў гэты час з пекла і ладзіла свой шабаш. Сілы дабра, увасобленыя ў жывой прыродзе, давалі «нячысцікам» бой.

Лічылася таксама, што ў гэту ночы паспявае рабіна.

І. К.

Працягваем друкаваць рэцэпты па мёдалячэнні

Маскі для прадухілення маршчын (па рэцэптах 1-3 трымаць на твары 10-15 мін., а па 4-8 — 20-30 мін.)

1. З адной лекавай расліны (рамонку, мяты, крапівы, шалфею, дзьмухаўцу, трыпутніку (падарожніку) прыгатаваць кашку з дамешкам вады або вінаграднага соку. Дадаць мёд з разлікам 1:1. Рэкамендуецца для сухой, вялай скуры.

2. Жменьку ліпавага цвету заварыць у 0,5 шклянкі кіпетню, накрыць сподкам і настойваць 10-15 мін. Мёд дабавіць на кончыку лыжкі.

Маска ачышчае і засцерагае скуру ад лушчэння, надае ёй пругкасць, далікатнасць. Добры вынік заўважаецца на 4-5-ы дзень. Працэдуру паўтараць.

3. Змяшаць 1 сталовую лыжку мёду з адным жаўткам. Маска ранішняя, рэкамендуецца для сухой і нармальнай скуры.

4. Змяшаць чайную лыжку мёду з чайнай лыжкай гліцэрыну і дзвюма лыжачкамі вады. Паступова дабавіць да іх чайную лыжку пшанічнай мукі і расцерці да атрымання аднароднай сумесі. Рэкамендуецца для вялай скуры.

5. Жаўток, сталовую лыжку смятаны ці алею, столькі ж мёду змяшаць і расцерці да атрымання аднароднай сумесі.

Маска наносіцца на твар і шыю паслойна тры разы (калі падсыхае адзін слой — наносіцца другі, затым трэці). Рэкамендуецца для вялай скуры.

6. Мёд, алей і сок рабіны (па чайнай лыжцы) змешваюць з жаўтком. Атрыманая сумесь выключна дзейнічае на вялую скуру.

7. Сухую скуру карысна праціраць сумессю мёду і малака.

8. Змяшаць малако з мёдам і выліць у ванную з гарачай вадой. Працэдура надае скуры далікатнасць і аксаміцістасць.

У рэдакцыйны фонд «Нашага слова» ахвяравалі:

1. Р. Завістовіч — 50 долараў (ЗША);
2. А. Надсан — 1000 рублёў;
3. І. Крэнь — 100 рублёў.

Дзякуючы грашовай падтрымцы чытачоў, рэдакцыя набыла неабходны для работы партатыўны дыктафон.

Фразы

Алесь МАСАРЭНКА

Здароўе — самы вялікі і адзіна каштоўны дар, якім надзяляе чалавека прырода; не краса, не ўсялякія там часовыя ўдачы і поспехі, а менавіта здароўе — шчасце.

* * *

Жыццё там, дзе існуюць і ўзаемадзейнічаюць процілегласці, якія, зрэшты, ёсць паўсюдна ў прыродзе, — таму яна і нязводная, прырода, вечная.

* * *

Страчкі ды смаржкі — акурат вушы нечыя, так і хочацца капянуць зямлю: а раптам і сапраўды жыве на гэтым, добра вывучаным свеце яшчэ нікому не вядомая істота.

Калі за адраджэнне мовы, чытай, спадарства, «Наша слова»!

Хутка пачнецца падпіска на выданні 1993 года, якая будзе праводзіцца па цэнах, што складаюцца з кошту выдання і затрат на паштовыя паслугі (распаўсюджванне, экспедзіраванне, перавозку, дастаўку).

(Цана выдавецтва — 1 рубель 50 капеек. Паштовыя паслугі — 2 рублі).

Падпісная цана на 1 месяц — 3 рублі 50 капеек; на 3 месяцы — 10 рублёў 50 капеек; на 6 месяцаў — 21 рубель.

Індэкс «Нашага слова»— 63865.

РЭДАКЦЫЙНАЯ КАЛЕГІЯ

Рэдактар Эрнест Ялугін.

Сябры калегіі: Янка Брыль, Анатоль Бутэвіч, Ніл Гілевіч, Уладзімір Дамашэвіч, Алесь Камароўскі, Анатоль Клышка, Алег Куліцкі, Уладзімір Ламека, Уладзімір Содаль, Алесь Траяноўскі, Генадзь Тумаш, Яўген Цумараў, Генадзь Цыхун, Міхась Шавыркін.

Адказны сакратар Віктар Шніп.

Наш адрас: 220005, г. Менск, вул. Румянцава, 13.

Тэлефон рэдакцыі: 33-17-83.

Аўтары надрукаваных матэрыялаў адказваюць за дакладнасць фактаў і іншых звестак. Пункт гледжання аўтара неабавязкова можа адпавядаць меркаванню рэдакцыі.

Рукапісы рэдакцыя не рэцэнзуе і назад не вяртае.

МВПА імя Якуба Коласа. Мінская паліграфічная фабрыка «Чырвоная Зорка».

Наклад 6993 паасобнікі Зак. 1188. Індэкс 63865.